

RAMON PANYELLA I FERRERES

FRANCESC PELAI BEIZ (1839-1889):

ENTRE LA LITERATURA

IL'ACTIVISME PATRIÒTIC

Tesi doctoral dirigida per

Dr. Manuel Jorba

Departament de Filologia Catalana

Facultat de Filosofia i Lletres

Universitat Autònoma de Barcelona

2008

APÈNDIX III

DOCUMENTS DE FRANCESC PELAI BRIZ (ARTICLES, POESIES, CARTES...)

Document 1 *Periodisme en llengua castellana*

«Movimiento literario de Barcelona» [*Revista de Barcelona*, núm. 1 (8-I-1860)]

Lo que vamos á escribir es de seguro delicado y grave, pero con la ayuda del buen criterio que creemos tener y de una severa imparcialidad, a falta de buen talento, confiamos salir airosos en nuestra empresa.

Se ha dicho y repetido —estampado esta en letras de molde por personas que de seguro valen mas que nosotros— que *la vida literaria de la segunda capital de España no presenta un tipo característico*.

Esto no es del todo exacto, pero ya que tantas veces se ha dicho y repetido, lo vamos a dar por sentado. Importa á nuestro intento y lo tomamos por punto de partida para que abra campo a nuestras consideraciones.

Nos prometemos probar en dos o tres artículos: 1º Que el movimiento literario de Barcelona es mayor, y mejor, de lo que por regla general se cree en la misma Barcelona. 2º Que hay en Barcelona mismo elementos de sobra para hacer que este movimiento sea mayor é infinitamente mejor aun. 3º Que pueden fácilmente desaparecer las causas que impiden a la vida literaria de Barcelona, tomar todo el desarrollo y vuelo de que es susceptible y de que es digna.

En este primer artículo nos limitaremos á probar que el movimiento literario de Barcelona es mayor, y mejor, de lo que muchos creen. El apoyo de la primera parte de nuestra proposicion nos lo va a dar la lógica irrecusable de los números.

Suplicamos pues a nuestros lectores que se sirvan arrojar una mirada al siguiente estado, en donde se notan las publicaciones originales y traducidas, empezadas y terminadas en el año que concluye. Y de advertir es que aun quizá se nos ha olvidado alguna obra entre tantas, lo cual, á ser así, nos apresuraremos a reparar en otro artículo.

He aquí el estado:

OBRAS ORIGINALES
cuya publicación ha terminado durante el año 1859

El editor Manero ha publicado: *Los Trovadors nous*, colección de poesías catalanas de los mas conocidos poetas.—*Ramon Berenguer el viejo*, novela de D. Juan de la Rada y Delgado.—*Cain y Abel*, crónica catalana, por los señores Gimenez Serrano y Orellana.—*El principe de Viana*, novela de autor anónimo.—*D. Juan de Serrallonga*, novela, por D. Víctor Balaguer.—*Cristobal Colon*, novela, por D. Francisco José Orellana.—*La bandera de la muerte*, novela, por D. V. Balaguer y D. A. Altadill.—*Ausias March*, drama histórico, por D. V. Balaguer.—*Los Jochs florals de Barcelona en 1859*, poesías premiadas y discursos leídos en el certámen de los juegos florales

El editor Lopez: *El pendon de St. Eulalia*, novela, continuación de *Un corpus de sangre* por D. Manuel Angelon.

El editor Jepús: *Cataluña vindicada*, obra histórica, por D. Luis Cutchet.

La imprenta de Cervantes: *Anales de España*, obra en diez tomos, por el malogrado D. Fernando Patxot.—Nueva edicion de *La ruinas de mi convento*, *Mi claustro* y *Las delicias de mi claustro*, tres novelas del mismo Patxot.

La librería religiosa: reimpresión de la *Mistica ciudad de Dios*, por Sor María de Jesús, obra clásica de la literatura ascética española.—*Tardes ascéticas*, lecturas religiosas extractadas de los mejores autores; *Máximas espirituales* por el Sr. Arzobispo de Cuba.—*Ramillete de lo mas agradable a Dios*, por el mismo autor.—*Coleccion de pláticas dominicales*, por el mismo.

A mas se han publicado por sus propios autores: *Lo gaiter del Llobregat*, poesías catalanas de D. Joaquin Rubió y Ors.—*La libertad constitucional*, estudios políticos por don Víctor Balaguer.—*Estudios políticos*, por don Manuel Duran y Bas.—*La voz de España*, por D. Antonio Altadill.—*La conquista de Mallorca*, poema en catalán, por D. Alberto de Quintana.—*Memorandum*, por D. Vicente Joaquin Bastús.—*Al África minyons!*, por D. J. Ferrer Fernández.—*Amores perdidos*, drama, por D. J. Alcantara.—*El pájaro de América*, comedia, por D. Lorenzo de Cabanyes.—*Un episodio de amor*, comedia, por D. Modesto Llorens.—*Una noya com un sol*, poesías catalanas, de D. Francisco Vidal.

Recuerdos de Africa ó historia de Ceuta, por D. J. A. Marques del Prado.—*Un fratricidio por ambicion y por amor ó Ramon Berenguer y Berenguer Ramon*, novela

histórica por un escritor.—Nueva edición de *Lo tamboriner del Fluviá*, poesías catalanas, por D. J. Estorch y Siques.

Hay que hacer mención de un volumen de obras de Pablo Piferrer y de una novela de Dª Maria Mendoza de Vives, publicadas ambas obras por el editor del *Diario de Barcelona*; así como también de una nueva edición que ha hecho el editor Rialp de *Los trabajos de Persiles y Segismundo*, de Cervantes y de los *Cantos del trovador*, de Zorrilla.

Es preciso no olvidar tampoco algunos periodicos literarios que han salido a luz, debiendo citar muy particularmente entre ellos *El Arte*, cuya colección entera viene á formar una magnífica obra adornada con primorosas láminas.

También citaremos entre los muchos calendarios que se han publicado el *Calendari del Pagés*, de la Sociedad de san Isidro, el *Almanaque del Diario de Barcelona* y el *Calendario de Ortiz de la Vega* que ha dado á luz la empresa de *El Telegrafo*. Citamos estos tres porque, mas que almanaques, son verdaderas obras, muy útiles por cierto.

Total de obras originales publicadas en 1859, comprendiendo las reimpresiones citadas: *cuarenta y dos*.

OBRAS ORIGINALES. (En publicación)

El editor Manero publica: *Los trobadors moderns*, colección de poesías catalanas, escritas por ingenios contemporaneos, cuya obra es continuación de *Los trovadors nous*.—*Italia*, colección de cantos en idioma catalan referentes á la guerra de Italia, por D. Víctor Balaguer.—*Obras escogidas* de D. Fernando Garrido. — *Españoles y Marroquíes*, historia de la guerra de África, por D. Evaristo Ventosa.

El editor López: *Los misterios del pueblo español*, por D. Manuel Angelon.— *Los crímenes celebres españoles*, por una sociedad de escritores.—*El cañon rayado, periódico-metralla de la guerra de África*, redactado por conocidos literatos.

El editor Castaños: *Carlos III ó los mendigos de la corte*.—*De pescador á soberano*. Estas dos novelas, aunque debidas a ingenios de la corte, deben figurar en el movimiento literario de Barcelona, pues que aquí se publican, como en el movimiento literario de Madrid figuran las obras que publican escritores catalanes.

El editor Gaspar: *La guerra de Africa*.

El editor Tasso: *Historia de los mozos de escuadra*, por D. Jose Ortega; la *Revista Industrial*.

El editor Gorchs: *D. Quijote de la Mancha*, nueva edicion de gran lujo.

El editor Rialp: *Historia de la guerra de Italia*.

El editor Oliveres: *La Abeja*, revista literaria y científica

A mas, se dan a luz otras dos revistas setmanales, la *Revista agrícola* y *El café*.

Todas las obras citadas se publican por entregas, casi todas adornadas con laminas debidas á los primeros y mas conocidos de nuestros artistas.

Total de obras originales en publicación, comprendidas las revistas literarias que forman obra: diez y siete.

OBRAS TRADUCIDAS
cuya publicación se ha terminado en 1859

El editor Rialp ha publicado: *Historia de Portugal*, por Bachot.—*Historia de Rusia*, por Romeo y Jacob.—*Historia de las cruzadas*, por Michaud. *Historia de Grecia*, por Durcey.—*Historia de Francia*, por Lavalle.—*Veinte años después*, por Alejandro Dumas.—*Los amores de Paris*, por Feval.—*La bruja del mar*, por Cooper.—*El corsario rojo*, por el mismo.

La librería religiosa: *Tratado de la usura*, por Mastrotini.—*Tratado del matrimonio civil*, por Perrone.—*Vindicación de la Santa Biblia*, por el abate Duclot.

El editor Manero: *Lecciones de mecánica práctica*, por Morin.

Se han publicado á mas por distintos editores *La dama de la perlas* y la *Novela de una mujer*, de Dumas, hijo; *Nuestra señora de Paris*, de Victor Hugo; y *Los Ladrones de la corte*, de Dikens.

Total de obras traducidas publicadas en 1859: diez y siete.

OBRAS TRADUCIDAS (en publicación)

El editor Manero publica: *Los cuarenta y cinco*, novela de Alejandro Dumas.

El editor Rialp: *Historia de los Papas*.—*El conde de Lavergnie*, novela de Augusto Maquet.—*Aventura y vida del general Garibaldi*.

El editor Oliveres: *Los hijos del pueblo*, novela de Eugen Sue.—*Los tres Napoleones ó historia de tres reinados*.

El editor Castaños: *Los compañeros de Jeha*, novela de Dumas.

El editor Bassas: *Los dos cadáveres*, novela de Federico Soulie. — *El reinado del terror*, historia de Luis XVI y Maria Antonieta.

El editor Pons: *Los hijos de la Biblia*.

El editor Quetglas: *Los mohicanos de Paris*, novela de Dumas.

A mas se publican por entregas *Las obras* de Raspail, el *Album de las familias*, colección de novelas traducidas, y alguna otra que no recordamos.

Total de obras traducidas en publicación: *trece*

Esta sencilla enumeración arroja un resultado de 59 obras originales por 30 de traducidas, y prueba cumplidamente nuestra primera proposición, en apoyo de la cual nos atrevemos á decir que acaso el resultado que pueda dar el movimiento literario de Madrid en el año que concluye, no llega por cierto al anterior, descontando por supuesto las obras dramáticas, á causa de la especialidad que en este punto gozan los teatros de la corte. Y, digásenos francamente, ¿hay alguien que dude de que la vida literaria en Madrid esta latente y en estado de continuo desarrollo?

A todo esto, no contamos, que bien debieramos, pues pertenecen a la vida y movimientos literarios, los artículos sueltos que durante este año se han publicado en los periodicos políticos. El *Diario de Barcelona*, aparte de las revistas de don Jose Selgas, cuyo nombre pertenece a la literatura madrileña, ha insertado artículos de Don Juan Mañé y Flaquer, don Manuel Milá, don Jose Coll y Vehí, Don Manuel Duran y Bas, Don Vicente Joaquin Bastús, don Estanislao Reynals y Don Gregorio A. Larrosa. *El Telegrafo*, por su parte, ha publicado artículos firmados por don Fernando Patxot, don Juan Cortada, don Luis Cutchet, don Salvador Estrada, don Antonio Altadill (el duende), don Manuel de Lasarte, don Manuel Patxot y alguna que otra poesía de Víctor Balaguer.

Para probar que el movimiento literario es mejor de lo que muchos suponen, poco debemos esforzarnos. La literatura catalana cuenta entre sus hijos a distinguidos poetas y a concienzudos pensadores a quienes la posteridad guardara un nombre al lado de los de siempre ilustres de Balmes, Piferrer y Cabanyes.

Es una verdad indisputable que el merito es siempre respetado, que si por cuestiones estrañas al campo literario, una obra yace en el olvido por algun tiempo, algun dia una mano imparcial la hojea, señala sus bellezas y la da á conocer al mundo ilustrado; nosotros abrigamos la convicción íntima de que algunas obras publicadas en

esta última época se hallaran un día en este caso, aun cuando á su aparición hayan sido miradas con indiferencia, ya que no con desden.

Tambien nuestra literatura se halla de pláceme por haber sido traducidas recientemente algunas de las obras mencionadas en el estado anterior.

A parte de varios articulos del *Diario de Barcelona* y de *El Telegrafo* que han sido vertidos al francés y al ingles, *Las ruinas de mi convento*, de Patxot, se ha traducido al frances, al italiano y al aleman. En Paris se han publicado, traducidos al frances, el *corpus de sangre* y *El pendon de Santa Eulalia*, de Angelon, lo mismo que el don *Juan de Serrallonga*, novela, de Balaguer, y el *Cristóbal Colon*, de Orellana. En Marsella se ha representado el drama *D. Juan de Serrallonga* y en Milan se van traduciendo al italiano los *Cantos de Italia*, del mismo autor.

A mas de esto, el movimiento literario de Barcelona en el año que termina ha sido representado por un grande acontecimiento. Queremos hablar de la resurrección de los Juegos florales, después de siglos de interrupción,

Siete escritores de buena voluntad y de un reconocido amor a Cataluña, los Srs. Milà, Rubio, Cortada, Balaguer, Bofarull, Amer y Pons, decidieron reinstalar los Juegos florales, a lo cual habia abierto camino el señor Bofarull con su patriótica obra *Los Trovadors nous*. Superaron toda clase de obstáculos, consiguieron que el Excelentísimo Ayuntamiento de Barcelona les protegiese, y dieron un dia de esplendor a Barcelona y de gloria a las letras catalanas, que a ellos y solo a ellos deberan la reaparición de una institución característicamente catalana. Los Juegos florales de Barcelona en 1859 pueden ser el prólogo de un renacimiento literario y he aquí como *la vida literaria de la segunda capital de España* puede llegar a presentar un tipo característico.

En nuestro proximo articulo, sentados estos precedentes, entraremos de lleno en la cuestión.

FRANCISCO PELAYO BRIZ

Document 2   *L'única poesia coneguda de Briz en llengua castellana*

«La cruz y el redentor» [*El monitor de primera enseñanza*, núm 11 (1-IV-1860)]
(fragment)

Vedle!... Cubierto de sudor; su frente
Amarillenta ya, ya marchitada,
Su vista amortiguada,
Al peso sucumbiendo del tormento,
Falto de vida, ¡ay! falto de aliento.
Miradle, sí, de propios maldecido,
Por un pueblo brutal escarnecido,
En duro leño sin piedad clavado,
Y triste, resignado,
Sucumbir al dolor y de amargura
Libar la copa con ferviente anhelo
Y con tierno sonris mirar al cielo.
Mirad, sucumbe, su virtud expia...
Terrible es su agonía;
El sol su lumbré apaga,
Opaco resplendor el disco envía
De la luciente Luna. Lo profundo
Con voz aterradora,
Sus gritos de dolor desencadena,
El mar sobre sus olas se incorpora
Y su lecho de arena
Dejando con furor, se altera, ruge,
Y orgulloso pretende
La esfera salpicar, mas domeñando,
Cansado de luchar, cae postrado.
Mas ¿qué es aquella luz que rutilante
Rasga las nubes y esplendente alumbra
La lóbrega mansión que el crimen vela?
Es la antorcha de fé que al orbe entero
Su esplendor envía,
De sacro amor lumbrera,
Que si un Dios arrancó del mundo un día
Robándolo á las manos
De la secta que vil le renegara
Al mundo, le devuelve, que insultara
Un tiempo su agonía,
Y este confusos u delito llora,
Y avergonzado allí á sus pies se lanza,
Y al mártir del Calvario con fé implora
Piedad y compasión, que al fin alcanza.

[...]

Document 3   *L'exaltació dels voluntaris catalans a la guerra d'Àfrica*

«A los braus de Africa!» [*La Antorcha Manresana*, año 4º, núm. 144, (25-III-1860)]

Vomitan los canons ardènt metralla,
La sang brolla sens fi de las feridas,
Ruènt está lo cel de la batalla
Y á son viu resplandor los fatimidas
Se veu pels camps fugir al crit de guerra,
Y flotar per la brisa amanyagada
La ibérica bandera, desplegada
Allí en los plans de la africana terra.

Tot son victorias per la brava España
Los frònts de sos valènts busca la gloria
Y'ls cobreix de llorers : y en la sua historia
Una página d'or guarda orgullosa
Per contar las proezas
Dels fills dels que venceren
Las áligas francesas,
Dels nèts dels qu'bateren
Las áligas romanas,
Y dels qu'en temps mes tart allí en Turquia
Terror ne foren de la secta impía.

La mort ne bat sas alas
Buscant ab avides lloch hont fer presa
Y se ceba ab feresa
En lo infiel campament, que la venjansa
En èll ha fet horripilant matanssa.

Tots son héroes allí, tots ab bravura
Sa vida han esposat ; res los atura
En sa triunfal carrera,
Detrás sos passos tenen la victoria
Y entre sas filas, la real bandera ;
Un pas y flotará ja en las murallas
Que á Tetuan rodejan
Un pas y estemordidas
Caurán á nostres peus avergonyidas
Sí, las naciones que nostra gloria envejan.

Eix pas s'ha donat ja, ja si'es d'Espanya
La ciutat qu'orgullosa
Mofaba nostra sanya;
A nostres peus s'inclina ruborosa
La que altiva y rastrera en malvat dia
Nostras armas reals torpe escupia.

«Tetuan ja es nostre!»
Cridan nostres valènts d'aquellas terras
Y dolorosa veu, desde las serras

Que á Tanger ne conduhen
«Tetuan, ne diu, es vostre!»
Y pels's aires plorant, á Tanger vola,
A dirli lo que ha estat de sa germana,
A dirli que la rassa musulmana
Vensuda sempre fou per la espanyola.

Francisco Pelayo Briz

Barcelona 18 de febrer de 1860

Document 4   *L'amistat amb els poetas provençals*

Als poetas provençals
Ab motiu d'haver dat acullida en sas llars
Al expatriat trovador
Catalá
En Víctor Balaguer

Los qui endolçar saben las horas tristas y aminvar l'anyoransa, y fan renaixe l'alegría al cor dels que lluny de la patria véhuen transcorre los jorns del desterro; los qui'ls braços obran y estatge donan als que fora de sa terra s'amigransan bè 's mereixen una germanal salutaciò de tots los qui tenen al amor al prohisme per una de las mes santas virtuts.

Llaços d'antiga amistat uniren á provençals y catalans quan ab amorosencas paraulas s'entengueren lo compte En Berenguer y la comptesa na Dolsa [.]. Llaços de sanch los feren germans quan la tempesta del pecat disfressada de virtut vinguè á omplir la Provença d'esglay y malvestats, malvestats y esglay qu'en nom de Deu se li donaren, com si de la má de Deu [alora?] cosa que bè eixirne poguès. Eixos llaços avuy s'estrenyen per un may mes, y, si bè no ab lo nom de germans, ab lo de bons amichs [us?] enviém una abraçada de tot cor, regoneguts al afecte, zel, bona voluntat, carinyo y ferma amistansa ab que tots vosaltres inspirats felibres heu rebut y consolat á un dels aucells de nostre vol que fugint de las unglas del esparver entre vostres olivers ha corregut á cercar lo qu'en Espanya no hi tenia.

Y aixis com nosaltres pensém en los quins mes enllá de Beziers tan bè saben exercir la mes bella de las caritats, penséu, vosaltres, ab los qui en eixa vall de llágrimas anyoran la mes santa de las llibertats.

Barcelona 8 de Janer de 1867

Francesch Pelay Briz.— Adolph Blanch.— Franc^o Maspons y Labròs.— Antoni Careta.—
Joseph Roca.— Franc^o Ubach.— Eusebi Pasqual.— Antoni Reniu.— J. h. Torres.— C.
Roure.— F. Soler.— Eduart Vidal.— Eduart Bertran.— Pere Genover.— Fra[?] Bartrina.— S.
Santamaria.— M. Reniu.— J. Greuzener.— J. Rovira.— Ll. Roca.— M. Botey.— Pasqual
Porta.— Joan Tolosa-&&

Document 5   *El poeta davant les crítiques*

«Romans» (poesia autògrafa conservada en els arxius de composicions no premiades dels Jocs Florals-any 1876)

An, si quis atro dente me petiverit
Inultus ut flebo puer?
(Horaci. Ep. Oda VI.)

-Vaja, que un altre que's trobe
en un cas com lo méu cas
ni crech que hi sia en la terra,
ni crech qu'existeixi may!
¿Perqué, Deu, de la bellesa
Me'n feu tan enamorat
y va posar en mos llabis
l'enfal-lerament dels cants?
¿Qui fou que m'ensenyá á escriure?
¿Qui de llegir m'ensenyá?.
¡Malhaja qui va donarme
medallas, premis y graus!
¿Perque varen ferme Mestre,
si, un aprenent de poch anys,
avuy ja lliçons pot dar-me
que'm fan ajupir lo cap?
Jo he consumit de ma vida
la meytat casi dels anys
llegint y escorcollant llibres
de tan vells ja mitx corcats;
jo, per aprendre en Homero
lo camir segur del art
he passat llargas vetlladas
y fins posat cabells blanchs,
y llegintlo y rellegintlo
encara no'u so lograt,
quan avuy, ab una ullada,
un trovador de quinz'anys
hi troba tot lo qu'hi busca
y fins lo que may hi ha estat
é hi apren á corre-cuyta
lo que'm costá tants afanys!
Oh! Be parlá aquell que deya
en sabi llatí parlar
poeta nascitur, lletras
que sempre dirne voldran
que'l poeta ve de naixensa;

mes del estudi, jamay.
Prou qu'ho veig! Deixém las rimas.
Deixém en repós lo cap.
A fora tinters y plomas!
A fora'ls autors aymats!
Y Anacreont y Teócrit
y Virgili, Horaci y Dant,
y tots los que'en ma fal·lera
tenen grossa ò xica part
á fora... No vull mes versos:
no vull sentir consonants.
Fora llibres! No vull crónicas,
ni Roigs, Corellas, ni Marchs;
ni'm parleu mes d'armonia,
ni tampoch de Jochs-florals.
Tot aixó sols ha fet creixa
Ma infundada vanitat!...

Y un vehi vell que m'escolta
me diu ab to de qui plany:
-Perque crida? ¿Que li passa?
Algun amich l'ha enganyat?
-Ay, Don Pau, li dich que bullo
y que trech foch pels caixals!
-Conti: diga.

-Calli: déixem.
No vull tornarhi á pensar.
-No'l puch deixá, 'm dona pena...
ja vinch.

Y per mes que faig
ix de son niu y á ma cambra
se m'encaxa d'un plegat,
y altre cop ab sas preguntas
aumenta 'l meu malestar.
-Y ara perque s'encaparra?
¿Perque crida? ¿Perque's plany?
-Ho tinch de ferho, sant home,
si no'm deixan reposar.
Vostè ja sap ma fal·lera
De fer versos.

-Qui no u sab?
-D'aixó'm venen moltas penas.
-Oh, y las que li vindran!
Mes expliquis.

-Que puch dirli?
Que no se com navegar.
Ne ve un y'm [sic]:«treballe
"que vosté hi está obligat.
"Quins pensaments! Quina ploma!
"Quin cor! Y quin cap! quin cap!
"Miri que Deu va donarli
"perque 'l fassa treballar.
"Vosté ha nascut per poeta,

“ningú li negará may.»
Y un altre, quan est me deixa,
ja m’embrén y’m diu de pla:
“Vol que li diga que’m sembla?
“no se n’agravie pas.
“Vosté no devia escriure,
“vosté se fatiga en va.
“No veu que’ls versos li surten
“forsats, raquitichs, estranys?
“Crégam, dongas á la prosa
“que hi te mes facilitat
“Oh, vosté escribint novelas
“se pot fé un bon nom ¡oy dá!»
Y mentres eix m’aconcella
si fa ó no fa ab termes tals,
sento un altre, mes enrera,
que’exclama de baix en baix.
“Aquest d’aquí, ¡quin plaga
“per las lletres, deu me val!
“Ni quatre mots sap escriure
“sens erradas á grapats.
“Es un presumit, un ase,
“un vanidós, un cap va.
“No mes serveix per fer pobres
“als que, per ell enganyats,
“los seus versos ne publican,
“y per cert ben estampats.
“¡Pobre paper que hi embrutan
“y malaguanyat treball!
“Be es cert que’algunas vegadas
“ha sigut premiat,
“pero, senyors, y qui ignora
“las matrículas que hi ha
“en tot aixó de certàmens
“y sobre tot Jochs florals?
“Jo se d’un que van donarli
“y no parlo de mols anys,
“per...” Y aquí calla. Y’ls altres
Moguts de curiositat:
“Conti,” dihuen. “No vull dirho.
“Val mes que callem; mes val
“No vull que se’m prenga á enveja
“perque may n’he guanyat cap.”
Y ab mofas y rialletas
y guaytantme d’amagat
s’allunyan perque’ls sentin
com me vant fent lo capsal.
Avuy mateix lo diari
fins als núvols m’ha posat,
y aquí te aquesta carteta
que fins va sense firmar.
Llegeixi... y com no s’encenga
com un polvorí!... Don Pere

aixó no pot aguantarse:
jo'm deixo d'esciure ¡plá!
No vull versos; ni llibres;
si algú que me'ls compre sap,
m'ho diu y per quatre quartos
los hi vench fent un cap-más.
-No s'exalte. Miri: atenga
que un concell li vull donar.
-Concells? No'n vull.

-Pero escolti,
Que'l meu no li farà mal.
Com vosté ja sap, pateixo
y fa temps que estich malalt.
Donchs be; vaig avisá un metge
perque'm vingués á curar;
pero ab unguents y receptas
encar fa creixe mon mal.
N'avisó un altre y est muda
lo tractament de soprat
y sens minvarme la pena
y son salari doblant,
me posa del cementiri
casi petjant lo lllindar.
Deixe aquest y'n prenh un altre.
Si no anava be, mes mal.
Y cambio, y mudo, y deixo,
y prenh y torno á mudar.
Y l'un me diu: «aixó 's cura
ab repós y soledat.»
L'altre: «Vosté ne diu viure
Veu cafés, passeigs y balls...
"distracció." L'un: "Prenga purgas."
L'altre: "Ca! no's purgui may!"
y ab aquesta algarabia
no se'm curava lo mal.
Y sap qu'he resolt al últim,
y mes be la vaig passant?
Traure los metges de casa
Y fer sols ma voluntat.
No vull concells, ni receptas
ni mes diners esmersar.
Aixis visch y aixis respiro
y aixis, tranquil viure faig.
Fassa com jo, no s'escolte
res de tot quant li dirán.
Y si vosté'm volgués creure,
Si'l d'avuy torna á passar
Crídim y riurem á duo
del que de vosté diran,
que perçò hi ha un aforisme
qu'es per cert ben catalá,
que diu...

-No'l diga, no'l diga.

Vosté te rahó Don Pau.
Retornaré á ma fal·lera
y á ningú m'haig d'escoltar,
que qui massa escolta als altres
á si mateix se fa estrany.

Document 6 *L'anticastellanisme*

Poesia sense títol [llegida a la sessió necrològica del Centre Català-10-V-1890]

De testa altiva, verinosa ullada,
melena espessa y revellit colo'
tenint sota sas potas, desmayada
á una matrona, parla aixi un lleó.

—«Sota mas urpas, pantejanta encara,
Groga, retuda y sangonenta está.
May s'ha de moure. Seguirà com ara.
¿Pot res al mon mos nirvis fer vinclá?

De reyna feya. Ser com jo volia.
Plantarme cara va gosa un moment.
Lo seu orgull va ser sols flor d'un dia.
¿Qui pot detindre ma pitrada ardent?

Corona, ceptre, tot li he mes per terra.
Lo meu voler faig-li á malgrat complir:
De mon urpam, que convulsiu s'aferra,
ja ni te forsa per volern fugir.

Hont és l'orgull ab que á lluytá'm cridavas?
Hont aquell pit qu'ha bescantat la gent?
¿Per qué com reyna coroná't gosavas,
Si aquí, amorrada, bregas impotent?

Ellas no mes, de tu m'han fet despullas.
¡Ay, si ma boca hagues fet pressa en tu!
Llagrimejant, la terra on jaus, tu mullas,
y pretens sé quelq'un ¡si no ets ningú!

Vas un jom ab mi batret atrevida,
tu a qui nomena Catalunya'l mon.
Tu vas vole' pendre á mas unglas mida.
Ves si las meas á la mida son.»

—«Y tu qui ets? De Covadonga eixires
Escanyolit, sens forsa per fè'un bram
Del cau hont eras á trigar sortires.
Quan vas sortí, t'hi va obligà la fam.

¡Per presa fer, quant no't costá! Solias
comprarlo car lo mos aconseguít.
Sols d'amagat y á traició embestias.
¡quants cops, sense menjá, va ferset nit!

A tos amichs vas demanar ajuda
per burlar y per trahi' á ton cassadó
Y, al fe las parts, després de la batuda,
vas fer lo que se'n diu la part del Lleó.

Per tú molt y pels altres la part xica,
Tot fentols veure qu'erats ab tú escás,
va ser aixis com tú, de mica en mica,
enmagrint á tothom te feres gras.»

Y encara per l'espai sa veu ressona,
quan des del cel que seré y llis se veu,
ab la forsa del tró, potent retrona
parlant aixis, misteriosa veu:

Aixis va ser com la vehina teva,
qu'estas befant ab ergullosa veu,
caygué ¿més digas la cayguda seva
á tu tot sol y á ningú mes se deu?

Pobre lleó, si una forana ajuda
no t'hagués tret de tan mortal perill,
no fora la matrona huy vensuda.
Be ho sabs que no et tu de valor espill.

Quantas vegadas empaytarla osares,
sempre n'eixires fundament nafrat,
quantas mes, desde lluny, tu, contemples
de sa bravesa lo potent esclat...

Calla, envejós. Ja que la sort t'ho dona
no afluixis pas de ton urpam lo fre;
sobre'l cap feste metre sa corona,
aprofita'ls instants, dónat eix plé!

Perque si may la que tun tens retuda
de nou recobra son alé antich, brau,
reyna sera, la qu'es avuy vensuda
y tu, oh rey postís! serás esclau.

Document 7 *L' autoreivindicació catalanista*

Poesia sense títol [*L'Atlàntida*, núm. 29 (15-VII-1897)]

Moriré vell (ja ho só are)
potser pobre y sens abrich,
però d'amor a ma terra
d'això en moriré ben rich.

De jove comencí a aimar-la.
No li he sigut may infidel.
L'hauré estimada jo sempre
des del breçol an el cel.

Aquest amor que li porto
Moltas penas m'ha costat.
Tant-de-bò qu'ellas poguessin
Tornar-li la llibertat.

Sos enemichs m'aborreixen,
sos amichs no'm volen bé:
si l'estimessin de veras
foren amichs meus també.

Però aqueixos si l'estiman
és no més pel profit d'ells,
és perquè ella'ls dona títuls
y'ls omplena de joyells.

Y com la pobra comtesa
són poch los que'ls pot donar,
molts d'ells a Ponent los busquen
bo y renegant de sa llar.

Jo sempre'ls ho tiro en cara
y per xò só tan mal vist,
per això tots ells me deixen
en un recó sol y trist.

Més a mi res se m'endona
l'oblit de gent consemblant:
com més petits ells se toman
jo'm sento tornar més gran.

¡Què'm fa que'en ma tomba'm deixin,
quan sigui mort, a recó,
que mal-diguen ma memoria,
que'm neguin una oració!

Déu, del cel, tirarà a terra
son castell de malvestat,
y florirà aquí en ma patria
la llevar que jo he sembrat.

(Juny 1889)

Document 8   *Petició de col·laboració per al primer Calendari Català*

Carta de Francesc Pelai Briz a Marià Aguiló (5-VIII-1864)

Muy Sr. mio: amante verdadero de la lengua y literatura catalana y deseando abrir un nuevo campo á las mismas en donde puedan anualmente dar muestra de su vigor y galanura, he determinado llevar a cabo un proyecto que de mucho tiempo acá tengo concebido. Este no es otro que publicar cada año desde ahora en adelante un almanaque redactado en catalan por nuestros mas conocidos escritores que venga á llenar el vacío que dejan de un año á otro nuestros tan acertadamente restaurados Juegos florales.

Para llevar a feliz termino mi publicación he contado con la adiestrada pluma de V. no ignorando el verdadero cariño que V. profesa a la lengua catalana.

Si se resuelve a dar una favorable acogida á mi idea y me honra con el envio de algunas de sus escelentes composiciones puede V. contar con la eterna gratitud de este

S.S.Q.S.M.B.

F. Pelayo Briz

Dado caso de que como lo espero determine v. enviar alguna de sus producciones para el almanaque en cuestion sirvase v. hacerlo antes del 15 próximo setiembre a mi casa que lo es de V.

Calle de la Boqueria, plazuela de los ciegos N^o1, piso 1° Barcelona.

Asi mismo estimare de la bondad de V. que se tome la molestia de remitirme una nota de todas las obras que haya dado á luz para insertarlas en una seccion de anuncios que pienso publicar en las ultimas pàgina del almanaque.

[afegit autògraf de Víctor Balaguer al final de la carta]

Desearía que, si le es a V. posible, complazca al amigo Briz, a lo cual le quedaria muy agradecido.

s.af. ss.

Victor Balaguer

Document 9   *La “batalla ortogràfica”: crítica dels plurals femenins en “e”*

1. «Un xich de gramatica» (*Calendari Català* de 1873)

Ara qu'entre 'ls lletrats novensans ó principiants s' es feta moda lo us de las *e* pels plurals femenins, creyem del cas posar aquí los següents quatre paraules tretas d' unas breus observacions que sobre'l mateix assumpto sabem estampa á la fi de sa última obra: «*Las venjansas del rey Pere*» en Francesch Pelay Briz.

«Alguns poch, empero, usan la *e* pels plurals femenins: no creyem acertat aquest us. Encara que no sia sino per no confondre temps de verbs, cal no acceptar aquesta resurrecció de uns quants anys ensá; si aixi no' u fessem vindriam á parar á una confusió tal d'indicatius y subjuntius, que ningú fõra capás d'entendres: confondrianse també tots los plurals de noms mascles termenats en *e* en lo singular y'ls pronom possessius, y'ns seeparariam del tot del nostre bres literari *lo provençal* que no conegué semblants terminacions (1*), y tal volta la nostra llengua pendria (si's feya lley eixa contra-costum) una fasomia massa afrancesada.

Los que l'usan donan varias rahons en defenement de sa manera d'escriure. Dihuen en primer lloch:

«*Que en los segles XV y XVI y darrerias ddel XIV, se usavan las e*»

A n'aixó hi respondrem dihent, que llavors tampoch fou regla constant y que també's troban en los autors d'aquell temps las dds termenacions. A mes á mes de que no 's poden citar aquells segles com patrons de perfecció ortogràfica, com se pot veure passant los ulls per qualsevol manuscrit ó imprès d'aquellas centurias.

La mateixa paraula pren devegadas diferentas formas en un mateix capitol y fins enn una mateixa plana, un cop qu'altre.

(1*) Ditz hom: *ella, cella, outra, aquesta, la, sa, ma*; et en totz los cas plurals ditz hom: *ellas, cellas, outras, aquesttas, tas, sas, mas, outras*. (*Razos de trobar* de Ramon Vidal.)

Y es d'esmentar que aquesta regla l' han seguida y respectada tantas quantas gramáticas catalanas han arribat á nostras mans.

Altra de las rahons que donan es:

«Que los femenins plurals se tenen d' escriure ab e porque la a dels singular quan es plural sona com una a muda, devent per tant esquivar en la pronuncia lo so de la e.»

Tenim que se substitueix una *a* per una *e* que tampoch se pot pronunciar: llavors tan se valdria posarhi una altre lletra qualsevol.

Y si aquesta *e* te de pronunciar-se *a* muda ¿perque cambiar l'*a* ab *e* ? ¿no fora mes natural dir: «Las *a* de fi de paraula breu son mudas y aixis mateix las dels plurals femenins?»

¿No es mes lògich explicar una modificació de un só de una lletra sens alterar la forma de la mateixa, que no cambiantla per una altre que tampoch se te de pronunciar tal com s'escriu? ¿Perque cixir del camp de la realitat per entrar en lo del convencionalisme, que sempre ha estat, es y será una ficció?

Ultima rahó que donan los enamorats de las *es*.

«Encara avuy dia á la montanya (no per tota) s'usan.»

Es cert: mes allá hont parlan als *es* dels plurals, son mes lògichs que'ls autors que las escriuhen, donchs també usan la *e* en lo singular. Aixis lo valencià diu minyone y minyones y'l mateix fan los de Tortosa y Lleyda, hont dihuen *xiquete y xiquetes*.

Una observació y prou: sapigut es que també existeixen dos classes d'*o*, d'*obertas* y de mudas. ¿Com no se'ls ocorre als partidaris de la modificació dels plurals femenins, inventar una nova vocal per fugir de la confusió que'ls causa un mateix signe per dos diferents sons? Se'n dirrà tal volta que per evitar aixó, ab un accent ni ha prou. Llavors'ls respondrem ¿perque no adoptan lo accent pels femenins plurals?»

---

2. Carta a Josep Lluís Pons i Gallarza (fragment) [març, abril de 1874?]

[...]

Ara parlem un xiquet de las e. Si fos amich de grans paraulas, li diria acabem de guanyar los de las a una gran victoria. Los de las *e* plegan banderas: emperó com jo so clar y catalá li diré lo que hi ha. En Matheu jove de profit, si be un poquet massa realista, ha comensat una biblioteca recreativa. Vol saber ara lo que ha fet? Ha obligat á escriure á tothom a a «a fi de facilitar mes la lectura de las obras». Que li sembla aixó, dit per un

dels mes furiosos partidaris de las es? ¿Es o no veritat lo que jo dich que l'escriure los femenins en e posa en ridicol la nostra llenga, donchs á mi'm consta per testimoni de molts que se me n'han trunfat; veyentme jo en lo cas de fins casi tenirlas de defensar porque la nostra llenga no'n surtis perjudicada. ¿Com no vol que no riga'l poble que está Avesat a dir donas, trobant dones en lo paper? Encara que ben mirat tots los arguments dels defenedors de las e cahuen pel seu pes, des de'l moment en qu' ells son los primers en no voler que's pronunciïn quan es llegeixen: cosa qu'á mi de sempre m'ha sostingut l'Aguiló, fentme riure y no poch. Alló que al segle XV i XIV las usavan per mi no te cas; porque si anessem á fer tot lo que feyan la gent d'aquellas centurias no duríam calsa ni casacas. Y si lo vell te de ser preferit jo llavors demanaré privilegi pel segles XII i XIII en que las e no s'usavan. Pero deixemho corre: tinch la confianza que'ls de las e tots acabaran per escriure en a.

[...]

---

3. Carta a Josep Lluís Pons i Gallarza (fragment) [sense data. Setembre de 1874?]

Molt sr meu y amich.: he rebut ab molt plaer la de V. y ja no te res fet he pensat ab lo seu permis reproduir la fira de Festa Major de Sant Andreu que m'agrada molt.

Per ara y tot que V. sembla que no li desagradaria escriure ab e veig qu 's lliure del contacte y me n'alegro. Vaja, per mes, que V. los vol defendre lo que no te altre defensa sino haverlas escritas aixis los del segle XIV, XV i XVI no mereix ser atés. La llatina avia de nostra llengua y la provenzal mare de la mateixa may conegueren les e, que tampoc parlan á la montanya, doncs jo mateix en lo cor del Vallés y del Camp de Tarragona m'he fet fars de riure ab los mateixos pagesos parlantlos ab los plurals en e. No mes son parladas a Valencia y ratlla d'Aragó y en molts dels punts hont se parlan tambe li fan lo singular: així li dihuen xique y rabie . A mes del segle XVIII ençà les e ¿hont son?

N'he parlat ab filólechs estrangers de fama y tots han estat del meu parer. Qui s'allunya del poble, s'enterra.

Deu me lliure de usar may e, ni ll per ss, ni embrutar paper ab lletra gotica per estampar lo que en lo segle XV va ser escrit ab lletra de má. [...]

Document 10   *La marginació de l'Acadèmia del Felibrisme*

Carta a Joaquim Rubió i Ors [29-IV-1884]

Molt senyor meu y amich. Aquí li envio un articulet que crech que li interessa llegirlo. Me sembla que fora convenient doná resposta á lo que en ell se diu. Jo no u faig perque lo meu estat de salut no'm permet entrár en terrenos de aquesta lley. Per altra part V. fou lo qui ja va rompre las primeras llansas en aquesta questio y es persona mes autorisada per ferho.

Adjunt li envio uns apunts que m'havia fet al llegirho, per si convingués algun dia, ferne us. Los hi envio per si fos que V. penses respondreli y creu que li poden servir. Si necessita dates, jo puch ferli la historia de tot aquell embolic y explicarli tot per pessas menudas, donchs sé millor que ningú perque Mistral va servirse de Quintana y perque nos va excluir.

Perdoni la molestia, pero es una indecencia lo que'l Sr. Q se va permetre ab V. y ab mi; com també es indecent la nota que tiran ara, per traures lo mort de sobre, al damunt de nostres companys y amichs los escriptors catalans.

[Document que adjunta Briz a la carta]

Diu lo Sr. Marieton que varen passar per exclusió perque'l Sr. Quintana'ls va dir que si entravan al felibrige los Sr. Rubió y Briz los poetas catalans se retraurien de formarne part. Al mateix temps se plany de que lo felibrige, tot y ser fet á gust del Sr. Quintana no haja viscut, sens reparar al dir aixó en que aquest fet prova que'l Sr. Quintana'ls enganyava quan deya que'l retraïment no tindria lloch si'ls Srs. Rubió y Briz no figuravan en la llista.

Diu lo Sr. Quintana que dits senyors eran contraris al felibrige. Sent fals y no presentant cap prova que no testifiqués, com se'l va creure aixis com aixis.

Diu l'articulista qu'l Sr. Quintana era en aquella época (1876) president dels JF, també és mentida. Lo sr Q. va serho l'any 1874; feya per tant dos anys que no n'era.

Assegura que va anar á Provensa revestit de poders pera representar á Catalunya en la reunió que celebraren los felibres al fer los estatuts. ¿Qui'ls hi va donar? Jo tinch

carta de Mistral en que consta que foren invitats per assistirhi Balaguer Quintana y jo (? Ja sabian que no podia anarhi per una falta de salut) ¿no es donchs censurable que se m'invités pera ferme presenciar la meva exclusió? ¿No es incompreensible que desaparagués al davant del veto del Sr. Quintana tot lo prestigi que als ulls dels felibres tenia un pobre diable com ho que no serveix per res, prestigi que motivava ma elecció per representar (per 3ª part) á Catalunya? Pero la invitacio per assistir á la festa la vaig rebre ab tal retràs que encara que hagués tingut salut, no hi haguera pogut arribar a temps.

Tot va obehir á la rabiola de Quintana porque se n'havia anat á pico, gracias á la meva iniciativa, la transformació, preparada per alguns, dels Jochs florals de Barcelona a Jochs florals de la llenga catalana.

Lo Sr. Rubió va ser sacrificat per no fer tan visible la incalificable acció del Sr. Quintana. Es dir, porque no fos sols l'excluhit en Briz. A no ser aixis lo Sr. Rubió hauria sigut nombrat felibre.

Protesto de la petitesa de oferirme despres lo titol de felibre á la primera vacant que hi hagués. May he pidolat cap titol. ¿Pero com no's tingue en compte que al férsem aquesta oferta, s'ofenia als lletrats catalans que, segons Quintana, eran causa que jo fos excluhit en la primera elecció? Com s'entenent que primer no'm volguessen y despres si?

¿Quina representació tenia á Catalunya en Quintana perquè de bonas á primeras se l'nombrés per representarla? ¿No hi havia a qui dotzenas de escriptors que tenian mes titols qu'ell? ¿Perque cedir com primer lloch a un darrer vingut?

Document 11 *L'ambició literària*

Esborrany del projecte del poema «Jonàs» (document autògraf de Briz)

Jonás

Poema bíblico

Canto 1º

La corrupcion general y sobre todo la impiedad del mundo [mot illegible] al cielo, distinguiendose Nínive entre todos los pueblos de la tierra.

Descripcion de sus costumbres depravadas

Dios llama al profeta y le manda ir allá á [mot illegible] el decreto divino de su destruccion.

Jonas turbado y no queriendo ser ministro de una orden tan triste se embarca en [mot illegible] para irse á otra parte, a Tarsis.

Canto 2º

Tempestad en el mar, suscitada por el Señor en castigo de la desobediencia del profeta; y lo demas que ser refiere en su libro hasta ser arrojado á las playas del Asia, estendiendose en lo que pasó en la nave y en la oracion del profeta estando en el vientre de la ballena.

Canto 3º

Marcha y llega á Nínive, la ciudad mas grande y populosa que entonces habia en el mundo, fundada por Asur de la familia de Nembrot y engrandecida despues por Nino hijo de Semíramis.

Con voz espantosa y trémula anuncia á sus habitantes la destruccion de la ciudad para dentro de cuarenta dias en castigo de sus vicios, y la va recorriendo toda.

Nadie le pregunta quién és ni quién le envia: él sigue siempre con el mismo anuncio: el cielo se cubre de nubes tristes y amenazadoras. Y toddos se turban, todos se reconocen, se compungen, se visten de silicios y lloran postrados pidiendo misericordia, en las

calles y plazas, en las casas, palacios, desde el rey y su corte hasta el último. Jonas repite siempre su amenaza; lloran, gimen, piden perdon y [mot illegible] el cielo amenazador y encapotado. Jonas al fin se retira al desierto, se hace una chocita y mira á la ciudad esperando verla destruída, é imaginandose lo que sera despues el sitio que ocupaba, si un desierto, si un lago como el de las ciudades [mot illegible].

Canto 4º

Dios se mueve a compasión, y viendo la humildad y arrepentimo.[sic] de los ninivita, los perdona y no destruye su ciudad: el cielo se serena.

Jonas siente que no se cumpla su anuncio y se queja al señor en terminos un poco fuertes por dejarlo así desairado, con lo demas que hay en su libro sobre el particular.

Convendra estenderse en la idea de que no siendo los nimivitas hebreos ni teniendo la ley del Sinai, merecieron sin embargo la misericordia del Señor con su penitencia, porque todos los hombres son hijos de Dios, como el Señor lo declara al profeta; y los que no tienen la ley escrita ó [mot illegible] tienen la ley natural, como dice S.Pablo en su Epist. á los Romanos, cap 2º.

Aun se podrá añadir lo que J.C. dice en el Evanos (S. Lucas, cap. 10), sobre el juicio que mercean los llamados comparativame.[sic] sobre los no llamados (Tiso y Sedon,...); sin dejar de ver lo que de Jonas se dice en el Cap. XII, de S.Mateo, y de otras ciudades en el XI.

El metro debera ser la octava catalana (versos con pausa), menos en la oracion del profeta en el vientre de la ballena, que debera estar en versos cortos, como redondillas ó romance, y tambien su queja al Señor por no haber cumplido su anuncio de destruccion contra los ninivitas.

Document 12   *L'activisme patriòtic*

Bases de la Societat bibliogràfica

Societat bibliogràfica

- 1r   L'objecte de la Societat es ajuntar los esforços d'alguns escriptors per la publicació de llibres catalans que d'altra manera potser restarian inédits.
- 2n   L'associació constarà de dotze individus, sens podérsenhi agregar de nous per cap pretext.
- 3r   Cada associat satisfarà 5 pessetas al mes á la presentació del albarà de rebuda.
- 4t   L'individu que haguès deixat de cumplir ab l'anterior condició per espay de tres mesos s'entendrà que renuncia tots sos drets.
- 5é   Per los afers de cobranza y altres recados que pugan oferirse se llogarà un andador que pagarà la societat.
- 6é   Dos individus cuydaran de l'administració.
- 7é   Totseguit que s'haja cobrat la primera mesada, se procedirà al sorteig de l'obra que s'haja de publicar, y'ls administradors s'encarregan de que's pose en venda tot lo mes llarch al cap de 8 mesos.
- 8é   Los sorteigs se farán per reunió avisada per papeleta y's procedirà al mateix en haventhi majoria de socis, entenentse que 'ls que no asisteixen renuncian al dret de presencia.
- 9é.   Las edicions serán de 500 exemplars en 8é y constarán de 250 planas tot lo mes. Si alguna obra n'excedís llavors l'autor costejará'l plus, posantli lo preu que tinga per convenient.

- 10é. S'entregará un exemplar á cada associat y 50 al autor; los demès se vendran á 8 rls un, descomptant lo tant per cent á favor del venedor y un 10 pera'ls gastos de la societat.
- 11é. Si un particular ó alguna corporaciò volguès adquirir cert nombre d'exemplars ab rebaixa, podrá l'autor entrarhi en los tractes que bè li aparega; pero la recaudaciò y administraciò serán única y exclusivament dels delegats de la societat.
- 12é. Quan de la venda d'un llibre la societat haja recaudada una quantitat que represente tot lo que'l soci autor ab lo temps deuría abonar, se'l farà franch de quotas y li será entregada d'exemplars pera qu'ell mateix se l'administre; conservantli empero los mateixos drets que avans y opció á lo que li pertoque'l dia de la liquidaciò general.
- 13é. Aixis que s'hajan reunit prou fondos, la societat publicarà las altrás obras pèl torn que designe la sort, fins que s'haja dat á lllum un llibre, y no mes, de cada associat.
- 14é. Si quan arriba l'hora d'estamparse un'obra l'autor no la te á punt se procehirá nou sorteig passantli al davant la del autor que haguès surtit.
- 15é. En cas de mort, podrá'l successor llegítim, baix las mateixas condicions, aprofitarse dels drets adquirits pèl difunt, ó 's farà lo que la societat determine per majoría de vots.
- 16é. Aixis que's publike 'l darrer llibre, la societat liquidarà.
- 17é. En lo cas de que un autor al tindre de liquidar la societat no haguès entregada la seva obra, se li retornarán las quotas, descomptantli'l 10% de que parla l'article 10é.

FONTS DOCUMENTALS I BIBLIOGRAFIA

I. FONTS DOCUMENTALS PRIMÀRIES

Arxiu de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona

Llibre d'actes (26 de març de 1858 fins a 23 de novembre de 1885-Llibre tercer)

Arxiu de l'Institut del Teatre

Epistolari Frederic Soler: Pitarra

Arxiu Diocesà de Barcelona

Llibre d'expedients matrimonials de 1861

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Arxius composicions no premiades als Jocs Florals (anys consultats 1859-1890)

Annals dels Jocs Florals (llibres d'actes: 1859-1871; 1872-1889; 1889-1893)

Fons Apel·les Mestres

Fons documental Càndid Candi

Jocs Florals-Documents» : 1859-1870; 1871-1881; 1882-1887

Jocs Florals-Secretaria: 1859-1870; 1871-1878

Arxiu General i Històric de la Universitat de Barcelona

Expedient acadèmic de Francesc Briz i Rius

Expedient acadèmic de Francesc Pelai Briz i Fernández

Ms 2129: Àlbum de poesies i altres textos autògrafs dedicats a la Sra. Pepita Teixidor.

Arxiu Històric de Protocols de Barcelona

Inventari de béns de F. P. Briz

Inventari de béns de Mariagna Fernández i Massola

Testament de F. P. Briz

Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona

Llibre d'Actes dels plens de l'Ajuntament de Barcelona (anys 1854-1858)

Arxiu Parroquial de Santa Maria del Pi

Registre d'òbits (1838-1873)

Llibre de Baptismes

Arxiu Rubió

Correspondència entre F.P. Briz i J. Rubió i Ors.

Correspondència entre Antoni Careta i J. Rubió i Ors

Biblioteca Bartomeu March

Epistolari de Ramon Picó i Campamar

Biblioteca de Catalunya

Arxiu Borràs

Arxiu de Josep M. de Casacuberta: Fitxes de la Renaixença

Calaixera Verdaguèria de Josep M. de Casacuberta

Epistolari de Jaume Massó i Torrents

Fons Ferran de Sagarra i de Siscar

Fons Francesc Ubach i Vinyeta

Fons Marià Aguiló i Fuster

Ms 129/1: Correspondència d'Antoni Aulèstia i Pijoan

Ms 1054/1: manuscrit de *Lo barret blanc*

Ms 1546: Epistolari de P.Aguiló a T. Forteza. BC

Ms 2068: Epistolari de Marià Aguiló a Tomàs Forteza

Ms 2069: Epistolari de D. Ramon Picó i Campamar dirigides a D. Tomas Forteza
(1871-1896)

Ms 2209: Correspondència rebuda per Francesc Matheu.

Ms 2218: Autògrafs Segura.

Ms 4305: Epistolari Milà

Ms 4551: Papers de Francesc P. Briz

Biblioteca Lluís Alemany

Biblioteca i Arxiu de Joan Pons i Marquès:

-«Autògrafs d'autors del XIX»: correspondència entre Francesc Pelai Briz i Josep Lluís
Pons i Gallarza

-«Autògrafs literaris diversos»

Biblioteca-Museu Víctor Balaguer

Epistolari de Víctor Balaguer

Arxiu Manuel Serra i Moret

II. PREMSA PERIÒDICA *

Anuari Catalá (1875)

Armaná Provençau (1863, 1867)

L'Arch de Sant Martí (1886, 1887, 1889, 1890)

L'Avens (1889)

La Bandera Catalana (1875)

La Barretina (1868)

Calendari Catalá (1898)

Lo Catalanista (1889, 1890)

La Corona (1861-1863)

La Crónica de Cataluña (1869, 1875)

Diari Catalá (1879-1881)

Diario de Barcelona (1847, 1849, 1851, 1853, 1854, 1857, 1860, 1864-1882, 1889)

El Diluvio (1889)

La Esquella de la Torratxa (1889)

La Gramalla (1870)

La Il·lustració Catalana (1883, 1884, 1886, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893)

El Jabón (1861)

La Llar (1875)

La Montaña de Montserrat (1868)

---

* Entre parèntesis es fan constar els anys que s'han consultat (en alguns periòdics no s'ha mirat l'any sencer sinó només uns mesos determinats).

El monitor de primera enseñanza (1860-1872)

Museo Balear (1875-1878)

El Novelista Popular (1865-1866)

Lo Noy de la Mare (1866)

Lo Nunci (1877-1878)

La Pubilla (1868)

Polybiblion (1868, 1871, 1872, 1873, 1877, 1878, 1879, 1880, 1882, 1883, 1889)

Renaixement (1910-1914)

Lo Rat-Penat. Calendari Llemosí (1875-1884)

La Renaixensa –revista– (1871-1892)

La Renaixensa –diari– (1881-1883, 1887, 1889, 1890)

Revista Balear (1872-1874)

Revista de Barcelona (1860).

Revista de Catalunya (1862-1863).

Revista de Sabadell (1889)

Revista Literaria (1883-1884)

Revue critique d'histoire et de littérature (1868, 1869)

La Tomasa (1888)

La Tramontana (1881)

El Telégrafo (1860, 1864-1866, 1867-1869, 1874, 1875)

La Vanguardia (1889, 1911-1912).

La Veu del Montserrat (1878, 1889)

III. BIBLIOGRAFIA SOBRE FRANCESC PELAI BRIZ I LA SEVA OBRA

A. G., «Bibliografía. Calendari Catalá del any 1880 escrit per los mes reputats autors catalans, mallorquins y valencians, y coleccionat per F.P. Briz y F. Matheu», *Diari Catalá*, 20-XI-1879.

J. M. ARMENGOL, *Remembrança de periodistes il·lustres*, *El Matí*, 9-VI-1936.

A. AULÉSTIA Y PIJOAN, «Bibliografía. Cansons de la terra-Cants populars catalans col·leccionats per Francesch Pelay Briz.-Volum ters», *La Renaxensa*, any I, núm. 14 (15-IX-1871), p. 180.

Montserrat BACARDÍ; Imma ESTANY, «Les traduccions de Francesc Pelagi Briz», *El Quixot en catalá*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006, p. 154-160 (Textos i estudis de cultura catalana, 108).

Víctor BALAGUER, «II. Lo Calendari Catalá de aquest any», *Esperansas y Recorts (Poesias catalanas que forman la segona part del Trovador de Montserrat)*, Barcelona: Establiment tipografich de Jaume Jepús, 1866. p. 41-52.

BENJAMÍN [Joan Cortada], «A Don Francesch Pelay Briz», *El Telégrafo*, 22-IV-1866.

BENJAMIN [Joan Cortada], «El calendario del Sr. Briz», *El Principado*, 24-XI-1867.

Francisco BARTRINA, *Bibliografía. Cansons de la terra-cants populars catalans, recullits y col·leccionats (lletra y música) per En Francesch P. Briz y armonisats per En C. Candi*, dins *Cansons de la terra*, II, Barcelona: Centre de obras de Catalunya de Joan Roca y Bros, 1867.

Bonaventura BASSEGODA, «Francesch Pelay Briz», *La Ilustració Catalana*, any X, núm. 217 (31-VII-1889), p. 211.

Antoni J. BASTINOS, «Explicació», *Lo Llibre dels àngels escrit en vers catalá ab diferents métros per Francesch Pelay Briz*, Barcelona: Llibreteria de Antoni J. Bastinos, editor, 1890, p. [5]-7.

BIOC [Claudi Omar i Barrera?], «Reportatges del segle passat. En Francesc Pelai Briz», *La Veu de Catalunya*, 6-XI-1930.

- [MARCELO CAPDEFERRO], «Prólogo» a *Cap de ferro, Novela històrica basada en el poema heroico de Francisco Pelayo Briz, por Marcelo Capdeferro*, Barcelona: Editorial Millà, 1967, p. 7-10.
- A. CARBÓ, «La revista catalana a través del temps», *El Matí*, 9-VI-1930.
- A. CARETA Y VIDAL, «Discurs necrobiogràfic», dins *Sessió necrològic-commemorativa del XXI aniversari de la proclamació del mestre en Gay Saber d'en F.Pelay Briz. Celebrada per lo Centre Català lo dia 10 de maig de 1890*, Barcelona: Estampa de Víctor Berdós, 1890, p. 4-7.
- A. CARETA Y VIDAL, «Don Francesch Pelay Briz», *L'Avens*, segona època, any I, núm. 6 (25-VI-1889), p. [90]-96.
- A. CARETA Y VIDAL, «En vindicació de D.Francesch Pelay Briz», *L'Arch de Sant Martí*, any VI, núm. 403 (25-VIII-1889), p. 1348.
- Enric CASSANY, «Francesc Pelai Briz», *El costumisme en la prosa catalana del segle XX*, Barcelona: Curial, 1992, p. 137-140.
- «Efemérides catalanes», *La Veu de Catalunya*, 21-VII-1895.
- Joan FREIXA Y COS, «Cap de ferro. Romans. Obra póstuma de D. Francesch Pelay Briz», *Lo Catalanista*, any IV, núm. 129 (5-I-1890), p. 3.
- G., «Bibliografia. Calendari català del any 1878 coleccionat y publicat per D. Francesca Pelay Briz», *La Renaixensa*, any VII, vol. II, núm. 11 (30-XI-1877), p. 399-400.
- Angel GUIMERA, «Discurs del President», dins *Travalls llegits en la sessió necrològica dedicada per la lliga de Catalunya a la memoria del Mestre en Gay Saber Francesch Pelay Briz (15 de desembre de 1889)*, Barcelona: Imprempta de «La Renaixensa», 1890, p. 7.
- J. «Bibliografia. Calendari Català del any 1875—Lo Rat Penat», *La Llar*, núm. 2 (10-I-1875), p. 7.
- [Joaquim LAFONT], «Discurs de gracias per lo Secretari de la Comissió Organismadora Joaquim Lafont», *Sessió necrològic-commemorativa del XXI aniversari de la proclamació del mestre en Gay Saber d'en F.Pelay Briz. Celebrada per lo Centre Català lo dia 10 de maig de 1890*, p. 15-16.

- «La poesía catalana en los certámenes de 1868», *Diario de Barcelona*, 23-IX-1868.
- J. LAPORTA, «Crónica general», *La Il·lustració Catalana*, any X, núm. 217 (31-7-1889), p. [1].
- Lectura Popular*, [Introducció a] «F. Pelay Briz. Poesies», núm. 42, Barcelona: Il·lustració Catalana, [191?].
- Lectura Popular*, [Introducció a] «F. Pelay Briz. Escenes y rondalles», núm. 189, Barcelona: Il·lustració Catalana, [192?].
- C. LLOMBART, «Revista de l'any passat», *Lo Rat-Penat. Calendari Llemosí de 1876*, p 16-17.
- T. LLORENTE, «Bibliografía. Literatura catalana y provenzal», *Las Provincias*, 17-III-1867.
- Teodoro LLORENTE, «Calendari Catalá del any 1878», *Las Provincias*, 23-XI-1877.
- Teodoro LLORENTE, «Calendari Catalá del any 1879, colleccionat per F. P. Briz y F. Matheu. Barcelona», *Las Provincias*, 21-I-1879.
- Teodoro LLORENTE, «LITERATURA CATALANA. Calendari Catalá pel any 1865, col·leccionat y publicat per Francesch Pelayo Briz», *El Telégrafo*, 3-III-1865.
- M., «Recort de gratitut», *La Veu de Montserrat*, any XII, núm. 31 (3-VIII-1889), p. [241]-242.
- Francisco de Sales MASPONS, «Calendari Catalá del any 1866. Coleccionat y publicat per Francesch Pelay Briz», *El Siglo XIX*, año II, núm. 4 (21-I-1866), p. 27.
- Arturo MASRIERA, «Triunfantes y olvidados», II, *La Vanguardia*, 15-X-1911
- Jaume MASSO I TORRENTS, «Coneixences. En Francesch P. Briz», *La Publicitat*, 4-XI-1930.
- F. M. y B., [*Calendari Catalá del any 1870*], *Diario de Barcelona*, 22-I-1870.
- F. M. y B., [*Calendari Catalá del any 1872*], *Diario de Barcelona*, 21-I-1872.
- F. MIQUEL BADIA, «Calendari Catalá de l'any 1871», *La Renaxensa*, any I, núm. 4 (15-III-1871), p. 50-51.

- F. MIQUEL Y BADIA, «Bibliografia. Calendari Catalá per l'any 1872 », *La Renaxensa*, any II, núm. 1 (1-II-1872), p. [7]-9.
- F. MIQUEL Y BADÍA, «Bibliografia. Calendari catalá del any 1877», *La Renaixensa*, any VI, vol. II, núm. 11 i 12 (27-XII-1876), p. [455]-459.
- F. MIQUEL Y BADÍA, «Canciones populares catalanas. Cansons de la terra, per D. F. Pelayo Briz», *Diario de Barcelona*, 14-IX-1871.
- F. MIQUEL Y BADIA, «Francisco Pelayo Briz», *Diario de Barcelona*, 29-X-1889.
- F. MIQUEL Y BADÍA, «La Orientada. Poema catalan por D. Francisco Pelayo Briz», *Diario de Barcelona*, 4-II-1882.
- F. MIQUEL Y BADÍA, «Literatura catalana. I. *Jochs florals de Barcelona en 1871 y 1872*.—II. *Las orfanas de mare*, de don José de Argullol: *Lo coronel d'Anjou*, de don Francisco Pelayo Briz.—III. *Parlament de gracias en 1872*, por don Vicente W. Querol», *Diario de Barcelona*, 30-VIII-1872.
- F. MIQUEL Y BADIA, «Literatura dramática catalana. Teatro Romea: Los fadrins externs, por D. José Feliu y Codina.—Lo collaret de perlas, por don Serafín Pitarra.— Teatro del Odeon: Miquel Rius, ó la ma de Judas, por D. Francisco Pelayo Briz, *Diario de Barcelona*, 24-III-1870.
- F. MIQUEL Y BADÍA, «Una novela rimada catalana. Cap de ferro, por D. Francisco Pelayo Briz, *Diario de Barcelona*, 30-VII-1890.
- F. MIQUEL Y BADIA, «Versos catalanes. I. Salabrugas, por María de Bell-lloch. II. Avant, por D. Apeles Mestres. III. Lo llibre del cor meu, por D. Francisco Pelayo Briz. IV. Guspiras, por D. Felipe de Saleta y Cruixent, *Diario de Barcelona*, 27-IV-1875.
- Francisco MIQUEL Y BADIA, «Bibliografia. La Panolla, col·lecció de cuentos, rondallas y novelas per D. Francesch Pelay Briz», *La Renaxensa*, any IV, núm. 3 (28-II-1874), p. 40.
- Alfred MOREL-FATIO, «Cansons de la terra, volum ters, 1871», *Revue Critique d'Histoire et de Littérature*, núm 37 (1872), p. 168-170.
- [Nota introductòria a] *El coronel d'Anjou* (primera part), Barcelona: Quaderns literaris, 1935.

- P., «D. Francesch Pelay y Briz. I», *Lo Teatro Catalá*, núm. 8 (14-XII-1890), p. 2-3.
- P., «D. Francesch Pelay y Briz, II y últim», *Lo Teatro Catalá*, núm. 12 (11-I-1891), p. 2
- P. del O. [Josep Roca i Roca], «Francesc Pelay Briz», *La Esquella de la Torratxa*, any XI, núm. 549 (20-IX-1889), p. 450.
- P.J., «Bibliografía. Calendari Catalá pera l'any 1876», *La Renaixensa*, any V, núm. 29 (15-XII-1875), p. 528-529.
- Enric PALAU, «Efemèrides Catalanes», *La Nau*, 19-VII-1928.
- Ramon PANYELLA, «Aproximació a la trajectòria cultural de Francesc Pelai Briz (I): Els inicis literaris», *Revista de Catalunya*, núm. 191 (gener 2004), p. 115-127.
- Ramon PANYELLA, «Aproximació a la trajectòria cultural de Francesc Pelai Briz (II): El croat de la causa», *Revista de Catalunya*, núm. 192 (febrer 2004), p. 93-109.
- Ramon PANYELLA, «L'escriptor catalanista de la Renaixença. Francesc P. Briz, el model més pur», dins *L'escriptor i la seva imatge. Contribució a la història dels intel·lectuals en la literatura catalana contemporània*, a cura de Ramon Panyella i Jordi Marrugat, Barcelona: L'Avenç, 2006, p. 62-88.
- Ramon PANYELLA i FERRERES, *El patriotisme literari de Francesc Pelai Briz: la revista Lo Gay Saber (1868-1869; 1878-1883)*, Treball de recerca, Departament de Filologia Catalana de la UAB, 1994.
- Josep M. POBLET, «Francesc Pelai Briz», *Les arrels del Teatre Català*, Barcelona: Editorial Selecta, 1965, p. 173-174.
- T. POCH DE NEGRE, «Cap de ferro», *La Renaixença*, 17-XII-1889.
- Rosa PONSARNAU; Anna TORT I SAGUÉS; Isabel VALLÈS, *Estudi de l'obra completa de Francesc Pelai Briz* (treball mecanoscrit-UAB 1988-89).
- Llorenç PRATS, «Francesc Pelai Briz, la divulgació de la recerca», dins *El mite de la tradició popular*, Barcelona: Edicions 62, 1988, p. 73-81.
- Comte de Puymaigre, «Cansons de la terra. Chants populaires catalans. Tom III», *Bulletin du Bouquimiste*, núm. 364 (15-II-1873), 83-86.

- Comte de Puymaigre, «Poésies populaires. Cansons de la terra.-Chants populaires catalans. 2 vol.», *Bulletin du Bouquimiste*, 297, (1-V-1869), 243-247.
- Th. de PUYMAIGRE, «Belles-Lettres. Cansons de la terra», *Polybiblion*, vol. IX (1873), p. 85.
- Th. de PUYMAIGRE, «Belles-Lettres. Cansons de la terra», *Polybiblion*, vol. XIX (1877), p. 517-518.
- Th. de PUYMAIGRE, «Publications catalanes», *Polybiblion, deuxième serie, tome neuvième*, 1879, p. 210-212.
- LA REDACCIÓ, «† En Francesc Pelay Briz», *L'Atlantida*, any II, núm. 29 (15-VII-1897)], p. [2]-3.
- Maria Carme RIBÉ, *Index de «Lo Gay Saber*. Barcelona, 1868-1869, 1878-1883, Barcelona: Editorial Barcino, 1988.
- J. RIERA Y BERTRAN, «En Francesch Pelay Briz», *La Renaixensa*, 25-VII-1889.
- [J. RIERA I BERTRAN], «Memoria Biogràfic-Crítica llegida per D. Joaquim Riera y Bertran», dins *Travalls llegits en la sessió necrològica dedicada per la lliga de Catalunya a la memoria del Mestre en Gay Saber Francesch Pelay Briz (15 de desembre de 1889)*, Barcelona: Imprempta de «La Renaixensa», 1890, p. 9-23.
- J. ROCA Y ROCA, «Bibliografia. Jochs Florals de Barcelona de 1871. II. La cansó de mestre Jan.– La rondalla dels tres hostes.–Suspírs», *La Renaxensa*, any II, núm. 10 (15-VI-1872), 121-123.
- S. [Joan Sardà], «Bibliografia. Calendari Catalá. Lo Coronel d'Anjou. Las venjansas del rey Pere de F.P. Briz», *La Renaxensa*, any III, núm. 7 (1-V-1873), p. 91-92.
- J. SARDÁ, «Bibliografia. La Roja, per Francesch Pelay Briz, –Barcelona: Estampa de «Lo Porvenir», á càrrech de J. Medina, Tallers, 51.–1876», *La Renaixensa*, any VI, vol. II, núm. 5 i 6 (18-X-1876), p. [207]-209.
- J. SARDÁ, «Bibliografia. Lo llibre del cor meu, de Francesch Pelay Briz», *La Renaixensa*, any V, núm. 14 (30-IV-1875), p. 513-517 i núm. 15 (15-V-1875), p. 560-564.

- J. SARDÁ, «Publicacions de fi d'any. Calendari Català.—Anuari Català.—Lo Rat-Penat.—Calendari del Pagés, *La Renaxensa*, any V, núm. 6 (31-XII-1874), p. 229-232.
- Joan SARDÁ, «Francesch Pelay Briz», *La Vanguardia*, 19-VII-1889.
- Joan SARDÁ, «Sección Literaria. Poesía catalana», *La España Regional*, vol. V (1888), p. [73].
- Sessió necrològich-commemorativa del XXI aniversari de la proclamació del mestre en Gay Saber d'en F.Pelay Briz. Celebrada per lo Centre Català lo dia 10 de maig de 1890*, Barcelona: Estampa de Víctor Berdós, 1890.
- Frederich SOLER, «Aclaració deguda», dins *L'Agulla, drama en tres actes y en vers. Obra pòstuma, original del malaguanyat y eminent poeta Mestre en Gay Saber Don Francesch Pelay Briz*, Barcelona: Estampa «La Catalana» de Jaume Puigventós, 1892, p. [v].
- [Frederic SOLER], «Discurs presidencial de D. Frederich Soler», dins *Sessió necrològich-commemorativa del XXI aniversari de la proclamació del mestre en Gay Saber d'en F.Pelay Briz. Celebrada per lo Centre Català lo dia 10 de maig de 1890*, Barcelona: Estampa de Víctor Berdós, 1890, p. [3]-4.
- Joseph SUBIRANA I VILA, «Senyor Don Francesch Pelay Briz», *Calendari Català del any 1865*, Barcelona: Llibreteria de Estanislao Ferrando Roca, 1864, p. 87-101.
- Ricardo SUÑÉ, «El caballeroso Pelayo Briz», *El Correo Catalán*, 30-VII-1946.
- Josep TARÍN Y IGLESIAS, «"Lo Gay Saber", vehiculo de nuestro Renacimiento», *El Correo Catalán*, 15-III-1955.
- Jordi TIÑENA, «Introducció» a F. P. BRIZ, *El coronel d'Anjou*, Edicions Bromera, 1989, p. 7-29.
- Joan TORRENT, «Centenari de la primera revista literària catalana», *Tele-estel*, núm. 106 (26-VII-1868), p. 25-26.
- Joan TORRENT, «Premsa barcelonina vuitcentista», *Curiositats de Catalunya*, any II, núm. 83 (28-VIII-1937), p. 263-267.

Juan TORRENT, «Un periódico barcelonés LO GAY SABER », *Destino*, núm. 1059 (23-XI-1957), p. 25-26.

Travalls llegits en la sessió necrològica dedicada per la lliga de Catalunya a la memòria del Mestre en Gay Saber Francesch Pelay Briz (15 de desembre de 1889), Barcelona: Imprempta de «La Renaixensa», 1890.

«Un homenatge y un recort. Francesch Pelay Briz», *Lo Catalanista*, any III, núm 105 (28-VII-1889), p. [1]-6.

Emili VALLÈS, «Francesc P. Briz», dins *La panolla per Francesc P. Briz*, Barcelona, Editorial Catalana, 1922, p. 5-10.

N. VERDAGUER CALLÍS, «*Cartes de Barcelona: La Crisis... dels ministeriats...*—“Cap de ferro”, poema de D. Francesc Pelay i Briz, *La Veu del Montserrat*, any XIII, núm. 4 (1890), p. 32.

Gayetà VIDAL, «Bibliografia. Calendari Català pera 1874, col·leccionat per Francesch Pelay Briz», *LR*, any IV, núm. 6 (28-II-1874), p. 78-79.

Modest VIDAL, «Bibliografia. Cansons de la terra, cants populars catalans. Col·lecció publicada per Francesch Pelay Briz», *La Renaxensa*, any IV, núm. 21 (31-VI-1874), p. 262-263.

Z. de V., «Teatres. Bach de Roda», *La Barretina*, núm. 13 (28-III-1868), p. 50

IV. BIBLIOGRAFIA GENERAL

1. Anterior a 1950

[Marià AGUILÓ I FUSTER], *Romancer popular de la terra catalana. Cançons feudals, cavallaresques*. Recullit y ordenat per en M. Aguiló y Fuster, Barcelona: Llibreria d'Alvar Verdaguer, [1893].

ALI-BEN-NOAB-TUM, *Los nostre cançoners mistichs del Xèñ y XVIèñ segles, La Creu del Montseny*, núm. 3 (2-IV-1899), p. 29.

Valentí ALMIRALL, *Articles literaris*, Barcelona: L'Avenç, 1904.

Valentí ALMIRALL, «Catalans y provensals. A proposit d'un article de la "Revue Lyonnaise"», *L'Avens*, III, 1884, núm. 268-272.

«Al público», *El Novelista Popular*, año I, núm. 1 (3-XII-1865), p. 1

Anuari Catalá, col·leccionat y publicat ab la colaboració dels mes distingits escriptors catalans, mallorquins y valencians per Francesch Matheu y Fornells, Barcelona: Estampa de L. Obradors y P. Sulé, 1874.

[Damase ARBAUD], *Chants Populaires de la Provence*. Recueillis et annotés par Damase Arbaud. 2 vols. Aix: Makaire, imprimeur-éditeur, 1862 i 1864.

Victor BALAGUER, «Jochs Florals 1859: Discurs d'altre dels mantenedors», dins Joaquim MOLAS; Manuel JORBA; Antònia TAYADELLA, *La Renaixença. Fonts per al seu estudi. 1815-1877*, Barcelona, Departament Literatura Catalana, Universitat de Barcelona–Departament Filologia Hispànica, Universitat Autònoma de Barcelona, 1984, p. 214-219.

Víctor BALAGUER, *Esperansas y Recorts (Poesias catalanas que forman la segona part del Trovador de Montserrat)*, Barcelona: Establiment tipografich de Jaume Jepús, 1866.

Víctor BALAGUER, *Jornadas de gloria o los españoles en África*, Barcelona: López-Bernagosi–Habana: Librería La Enciclopedia, 1860, 2 tomos.

Víctor BALAGUER, *Los trovadors moderns. Col·lecció de poesias catalanas compostas per ingenis contemporáneos*, Barcelona: Llibreria Nacional y Estrangera de Salvador Manero, 1859.

R.E. BASSEGODA, «Crónica general», *La Ilustració Catalana*, any III, 15-XI-1882, p. 322.

[Josep BLANCH], «Memoria del Senyor Secretari del Consistori», *Jochs Florals de Barcelona, any 18 de llur restauració, 1876*, Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1876, p. [65]-79.

Francisco BLANCO GARCÍA, *La literatura Española en el siglo XIX , parte IIIª*, Madrid: Saenz de Jubera Hermanos, 1894.

A. CARETA, «Bons recorts», *Calendari Catalá del any 1881*, Barcelona: Juan Roca y Bros, 1880, p. [7]-12.

Josep CARNER, «Les belles lletres. El poeta Marian Aguiló», *La Paraula Cristiana*, I, 1925, p. 570-572.

Josep M. DE CASACUBERTA, «J. Verdaguer, col·lector de cançons populars», *Estudis Romànics*, vol. I (1947-1948), p. 109-110.

Jaume COLLELL, «Bon dia y bon any que Deu nos do», *Calendari Catalá per a l'any 1898, col·leccionat y publicat per Joan Bta. Batlle*, Barcelona: L'Arxiu, 1898, p. 4.

[Josep COROLEU], «Memoria del Senyor Secretari del Consistori», *Jochs Florals de Barcelona en 1872, any XIV de llur restauració*, Barcelona: Estampa Catalana de Llogari Obradors y Pau Sulé, 1872, p. [45]-49.

Anselm DOMENECH, «La “Llibreria Verdaguer” durant el “Renaixement Catalá”», *La Revista*, gener-juny 1933, p. 50.

Lluís DURAN I VENTOSA, «L'aportació dels periodistes a la Renaixença Catalana», *Annals del periodisme*, any I, núm. 1, (1933), p. 11-33.

«Efemérides catalanes», *La Veu de Catalunya*, 21-VII-1895.

Antoni ELIAS DE MOLINS, *Diccionario biográfico y bibliográfico de escritores y artistas catalanes del siglo XIX*, 2 vols, Barcelona: 1889-1895.

Epistolari d'en M. Milà i Fontanals. Correspondència recollida i anotada per L. Nicolau d'Olwer, Tom I. 1840-1874, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1922.

Epistolari d'en M. Milà i Fontanals. Correspondència recollida i anotada per L. Nicolau d'Olwer, Tom II. 1875-1880, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1932.

Epistolari Llorente: correspondència rebuda de 1861 a 1911 per Teodor Llorente Oliveres. Ordenada i anotada per Teodor Llorente i Falcó, Barcelona: Biblioteca Balmes, 1928.

Epistolari Llorente, vol. III (*suplement a les cartes Llevantines. Cartes de Llorente*). *Correspondència anotada de en Teodor Llorente i Olivares per en Teodor Llorente Falcó*, Barcelona: Biblioteca Balmes, 1936.

[Sebastià FARNÉS], «Memoria del Secretari del Consistori», *Jochs Florals de Barcelona, any XXXII de llur restauració, 1890*, Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1890, p. [65]-73.

Melcior FONT, «La Jove Catalunya, breu història de la societat catalanista», *Revista de Catalunya*, any III, núm. 21, març de 1926, p. 279-287.

Tomás FORTEZA, «L'Anuari Catalá», *Museo Balear*, any I, núm. 7 (15-IV-1875).

Enrich FRANCO, «Novelas catalanas», *La Rondalla*, any I, núm. 4 (14-XI-1874), p. [1].

Francesc GRAS I ELIAS, «L'Antoni de Bofarull i Brocà», *Siluetes d'escriptors catalans del segle XIX*, 1ª serie, Barcelona: Biblioteca Popular de l'Avenç, 1909.

J. «Bibliografia. Anuari Catalá», *La Llar*, núm. 3 (23-I-1875), p. 11.

J.A.M, «Jochs Florals de Barcelona. Any XVII de llur restauració.I», *Museo Balear*, núm. 16 (31-VIII-1875), p. [539]-543.

J.M. y T., «Bibliografías. Obras del poeta valencia Ausias March, publicadas tenint al devant las edicions de 1539, 1545, 1555 y 1560, per Francesch Fayos y Antony», *L'Avens*, octubre-desembre de 1884, p. [623]-627.

Jochs Florals de Barcelona (de 1859 á 1883). Taula general de les composicions premiades y dels parlaments pronunciats pels mantenedors, durant los vint y cinch anys primers de llur restauració, Barcelona: Estampa de «La Renaixensa», 1883.

Jochs Florals de Barcelona en 1859, Barcelona: Llibreria de Salvador Manero, 1859.

Jochs Florals de Barcelona en 1868, Barcelona: Llibreria d'Alvar Verdaguer, 1868.

Jochs Florals de Barcelona de 1890, Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1890.

Lectura Popular, «A. Armengol de Badía», núm. 152 (Barcelona: Il·lustració Catalana, [s.d.]).

Francesc LLAGOSTERA I SALA, *Aforística catalana, ó sia, col·lecció de refranis populars catalans, feta per en Francesch Llagostera y Sala*, Barcelona: Estampa Espanyola, 1883.

«Llibres rebuts», *La Il·lustració Catalana*, any III, núm. 60 (15-IV-1882), p. 111.

C. LLOMBART, «Revista de l'any passat», *Lo Rat-Penat. Calendari Llemosí de 1876*, p. 16-17.

Teodor LLORENTE, «Bibliografía. Literatura catalana y provenzal», *Las Provincias*, 17-III-1867».

Francesch MASPONS Y LABRÓS, *Cuentos populares catalans*, Barcelona: Llibreria d'Alvar Verdager, 1885.

Francesch MASPONS Y LABRÓS, *Jochs de la infancia*, Barcelona, Frederich Martí y Cantó, 1874.

Francesch MASPONS Y LABRÓS, «Prólech» a Cels GOMIS, *Lo LLamp y'ls temporals*, Barcelona, llibreria d'Alvar Verdager, 1884 (Biblioteca popular de la Associació d'excursions Catalana, vol. 1).

Francesch MASPONS Y LABRÓS, *Tradicions del Vallés*, Barcelona, La Renaixensa, 1876.

Jaume MASSÓ I TORRENTS, *Cinquanta anys de vida literària (1883-1933)*, Barcelona: [s.n.], 1934.

Josep MASSÓ I VENTÓS, *Mireia en la lírica catalana*, Barcelona: Tipografia L'Avenç, 1915.

José MATAS; Manuel SAURÍ, *Guía General de Barcelona*: Imp. de Manuel Saurí, 1860.

- [Francesc MATHEU], «Discurs del President del Consistori», *Jochs Florals de Barcelona, any XLIV de llur restauració, 1902*, Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1902, p. [33]-38.
- «Memoria del Senyor Secretari del Consistori», dins *Jochs Florals de Barcelona. En 1865*, Barcelona: Llibreria d'Alvar Verdaguer, 1865
- Apeles MESTRES, «Remitit. Á proposit de l'Anuari Catalá», *La Renaxensa*, any V, núm. 6 (31-XII-1874), p. 233-234.
- M. MILÁ Y FONTANALS, «Endevinallas antigas», *Revue des Langues romanes*, vol. III, 1877, p. 5-8.
- [Manuel MILÀ I FONTANALS], *Observaciones sobre la poesía popular, con muestras de romances catalanes inéditos*, por D. Manuel Milà y Fontanals. Barcelona, Imprenta de Narciso Ramirez, 1853.
- [MANUEL MILÀ I FONTANALS], *Romancerillo catalán. Canciones tradicionales*, segunda edición refundida y aumentada por D. Manuel Milá y Fontanals, Barcelona: Librería de D. Alvaro Verdaguer, 1882.
- [Lluís MILLET], «Discurs presidencial», *Jochs Florals de Barcelona, any LX de llur restauració, 1918*, Barcelona, Estampa de la Renaixensa, [s.a.], p. [21]-37.
- F. MIQUEL Y BADIA, «Jochs Florals de Barcelona» en 1867, *DdB*, 31-XII-1867
- [Ramon MIQUEL I PLANAS], «Noticia preliminar» dins *Historia de Pierres de Provença y de la Gentil Magalona. Ara novament publicada segons les edicions de 1616? i 1650 per R. Miquel i Planas*, Barcelona: [s.n.], 1908, p. v-xviii.
- J. M. MIQUEL I VERGÉS, *La premsa catalana del vuit-cents*, primera part, Barcelona: Editorial Barcino, 1937.
- Frederic MISTRAL, *Mireia, poema provençal*, Barcelona: Biblioteca Popular de L'Avenç, 1914.
- E. MOLINÉ I BRASÉS, «L'epistolari d'en Marian Aguiló», *Butlletí de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, XII (1925-26).

- Evaristo MONSÓ Y ALOMAR, «Sobre'ls Jochs Florals», *La Llar*, núm. 4 (30-I-1875), p. [13]-14.
- [Joan MONTSERRAT], «Memoria del Senyor Secretari del Consistori», *Jochs florals de Barcelona en 1871, any XIII de llur restauració*, Barcelona: Estampa Catalana de L. Obradors y P. Sulé, 1871, p. [43]-50.
- Pere NANOT RENART, «Bibliografía. Asociación Literaria de Gerona: Certamen de 1872», *La Renaxensa*, any III, núm. 17 (10-VIII-1873), p. 202-203.
- M. OBRADOR Y BENASSAR, «En Marián Aguiló y son Romancer popular de la terra catalana», *La Ilustració Catalana*, volum XIV, 1893, p. 266.
- Claudi OMAR Y BARRERA, «L'avens de la idea», *La Creu del Montseny*, any I, núm. 23 (20-VIII-1899), p. [265]-267.
- Amadeu PAGÈS, *Introducció a l'edició crítica de les obres d'Auzias March*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1912, p. 78-80.
- [Josep de PALAU I HUGUET], «Memoria del senyor secretari del Consistori», *Jochs Florals de Barcelona en 1870, any XII de sa restauració*, Barcelona: Estampa y Llibreria religiosa y científica, 1870, p. [39]-46.
- [Domènec Palet i Barba], *En Josep Roca i Roca (1848-1924). Literat-Publicista-Polític, per En Domènec Palet i Barba*, [Terrassa, M. Figueras Singla, 1934], p. 10.
- Felipe PEDRELL, *Cancionero musical popular español*, tomo primero, Valls: Eduardo Castells Impresor-Editor, [1922].
- Xavier PICANYOL, «Converses de "La Nau". "Jocs d'infants", un recull Folk-lòric del segle passat», *La Nau*, 13-VII-1925.
- J. PIN I SOLER, *Comentaris sobre llibres i autors*, Barcelona: [s.n.], 1947.
- Emile RIPPERT, «La correspondance de Mistral», *Revue des Deux Mondes*, volum. 59 (1930), p. 132-140.
- Martí de RIQUER, *Antologia general de la poesia catalana*, Barcelona: [s.n.], 1936 (Quaderns literaris, 100).

- Joseph ROCA Y ROCA, «Bons recorts», *Calendari Catalá del any 1867*, Barcelona: Llibretería de Joan Roca y Bros, 1867, p. 9-17.
- Joseph ROCA I ROCA, «Bons recorts», *Calendari Catalá del any 1868*, Barcelona: Llibretería de Joan Roca y Bros, 1868 p. 9-15.
- José ROMEU FIGUERAS, *El mito de «El Comte Arnau» en la canción popular, la tradición legendaria y la literatura*, Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1948.
- [Pere de ROSSELLÓ], «Memoria del Senyor Secretari del Consistori», dins *Jochs Florals de Barcelona en 1869, any XI de sa restauració*, Barcelona: Llibreria d'Alvar Verdaguer, 1869, p. [31]-38.
- Conrad ROURE, *Anys enllà*, Barcelona: Il·lustració Catalana, [s.a.].
- [Antoni RUBIÓ I LLUCH], «Discurs del President del Consistori», *Jochs Florals de Barcelona, any XLIX de sa restauració, 1907*, Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1907, p. [57]-76.
- Joaquim RUBIÓ Y ORS, *Breve reseña del actual renacimiento de la lengua y la literatura catalanas. ¿Débese á la influencia de los modernos trovadores provenzales?. Memoria escrita para la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona y leída en sus sesiones de los días 3 y 17 de febrero de 1877*, Barcelona: Tipo-litografía de Celestino Verdaguer, 1877.
- [Joaquim RUBIÓ I ORS], «Discurs de President del Consistori», *Jochs Florals de Barcelona, any XXXII de llur restaruació, 1890*, Barcelona: Estampa de la Renaixensa, 1890, p. [49]-63.
- J. SARDÁ, «Bibliografía. Jochs Florals de Barcelona, any XVII de llur restauració, MDCCCLXXV, Barcelona.—Estampa de «La Renaixensa.»—1875», *La Renaixensa*, any V, núm. 21 (15-VIII-1875), p. 222-225; núm. 22 (31-VIII-1875), p. 260-268; núm. 23 (15-IX-1875), p. 289-298.
- Joan SARDÁ, «Jochs Florals de 1871», *La Renaxensa*, any I, núm. 8 (15-V-1871), p. 105-107.

J. SARDÀ, *Obras escogidas*, «*Serie Castellana*», [Barcelona]: Librería de Francisco Puig y Alfonso, 1914.

Joan SARDÀ, *Obres escullides de J. Sardà. Serie Catalana*, Barcelona: Llibreria de Francisco Puig, 1914.

Albert SAVINE, «Introduction (La renaissance de la poesie catalane)», dins *L'Atlantide* [poème traduit du catalan de Mossen Jacinto Verdaguer], Paris: Librairie Leopold Cerf, 1883, p. LV-LVI.

Albert SAVINE, «Les publications catalanes en 1881», *Polybiblion*, vol. 35 (1982), p. 440-443.

Francisco M. TUBINO, *Historia del renacimiento literario contemporáneo en Catalunya, Baleares y Valencia*, Madrid, Imprenta y Fundación de M. Tello, 1880.

Agna de VALLDAURA, *Tradicions religioses de Catalunya*, Barcelona: Estampa de J. Roca y Bros, 1877.

Théodore Hersart de LA VILLEMARQUÉ, *Barzaz-Breiz: Chants populaires de la Bretagne, recueillis et publiés avec une traduction française, des éclaircissements, des notes et les melodies originales, par Th. de La Villamarqué*, Paris: Charpentier, 1839

José YXART, *El año pasado. Letras y artes en Barcelona*, Barcelona, Librería Española, 1890.

2. Posterior a 1950

A.M. ALCOVER; F. De B. MOLL, *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vols, Palma de Mallorca: Moll, 1988.

Pere ANGUERA, *El català al segle XIX*, Barcelona: Empúries, 1997.

[Pere ANGUERA], *Escrips polítics del segle XIX. Tom I. Catalanisme cultural. Edició a cura de Pere Anguera*, Vic: Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives–Eumo Editorial, 1998.

- Joan AMADES, *Folklore de Catalunya. Cançoner*, Barcelona: Selecta, 1951.
- Ramon ARAMON I SERRA, «El ressò de l'oda I Troubaire Catalan», *Estudis de llengua i literatura*, Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1996 (Biblioteca filològica), p. 553-575.
- Ramon ARAMÓN I SERRA, «El ressò de l'oda "I Troubaire catalan" a Catalunya», *Estudis Romànics*, XI (1962-1967), p. 187-193.
- Ramon ARAMON I SERRA, *Frederic Mistral i la Renaixença catalana*, Barcelona: Dalmau Editor, 1985.
- Empar BALANZÀ, «F. Mistral i els escriptors de llengua catalana», *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit*/7=[*Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XV (1987)], Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, p. [141]-152.
- Empar BALANZÀ, «Frederic Mistral (1830-1914) i Mallorca. Correspondència», *Randa*, núm. 25 (1989), p. 131-168.
- Empar BALANZÀ, «Les correspondències privades als dos vessants dels Pirineus, un suport documental per a l'estudi de la Renaixença: la tasca d'Albert de Quintana en les relacions occitano-catalanes», dins *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*, I, Barcelona, Curial, 1992, p. 391-405
- Empar BALANZÀ, «Relacions entre escriptors occitans rodanians i escriptors dels països catalans (1860-1900)», dins *Actes del vuitè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes, Tolosa de Llenguadoc, 12-17 de setembre de 1988*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. [365]-377
- Jaume BERENGUER AMENÓS, «Prólogo», ESOPO, *Fábulas escogidas. Traducidas al castellano y en verso por: Francisco Pelayo Briz*, Barcelona: [1957?], p. [19-23].
- [Pere BOHIGAS], *Cançoner popular català. Tria, pròleg i notes per Pere Bohigas*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, 2 vols.
- Pere BOHIGAS, «L'epistolari de Ramon Picó i Campamar adreçat a Tomàs Forteza», *Randa*, núm. 10 (1980), p. [106]-116.

- Maria CAPDEVILA; M. del Carme ILLA, *Índexs de la revista «L'Avenç»*, Barcelona: Editorial Barcino–Fundació Jaume I, 1990.
- Osvald CARDONA, «Pròleg», a Frederic MISTRAL, *Mireia, poema (versió de Maria Antònia Salva)*, Barcelona: Selecta, 1959, p. [V]-XV.
- [Josep CARNER], «De l'acció dels poetes a Catalunya», dins *El reialme de la poesia de Josep Carner*, A cura de Núria Nardi i Iolanda Pelegrí, Barcelona Edicions 62, 1986.
- Àngel CARMONA, *Les dues Catalunyes*, Barcelona: Ariel, 1967.
- Josep Maria CASAS HOMS, «El mestratge de Marian Aguiló», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, XXXIII, p. 139-187.
- Enric CASSANY, *El costumisme en la prosa catalana del segle XIX*, Barcelona: Curial, 1992.
- Enric CASSANY; Antònia TAYADELLA, *Francesc Miquel i Badia, Crític literari al Diario de Barcelona (1866-1899)*, Barcelona: Curial–Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
- Jordi CASTELLANOS, «Pròleg» a Margarida CASACUBERTA; Lluís RIUS, *Els Jocs Florals d'Olot (1890-1921)*, Olot, Batet, 1988, p. 11-13.
- [J. M. CASTELLET; J. MOLAS], *Antologia general de la poesia catalana*, per J.M. Castellet i J. Molas, Barcelona: Edicions 62, i «la Caixa», 1979 (Les millors obres de la literatura catalana, 23).
- Jacques CHEYRONNAUD, *Memoires en recueils. Jalons pour un histoire des collectes musicales en terrain français*, [s.l.], Office Départemental d'Action Culturelle, 1986.
- Antoni COMAS, «Els gèneres populars i tradicionals», dins Martí DE RIQUER; Antoni COMAS; Joaquim MOLAS, dirs., *Història de la Literatura Catalana (part moderna)*, vol. 5, Barcelona: Ariel, 1965, p. 250-420.
- Joan COROMINES, *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana*, volum I, Barcelona: Curial–Caixa de Pensions «La Caixa», 1980.

Luis DÍAZ G. VIANA, *Los Guardianes de la tradición: ensayos sobre la "invención" de la cultura popular*, Oiartzun, Sendoa, 1999.

Diccionari Biogràfic, Barcelona: Albertí Editor, 1966-70 (vol. 1).

Carola DURAN I TORT, *Índexs de «La Renaixensa» (Barcelona, 1871-1880)*, Barcelona: Editorial Barcino, 1998.

Carola DURAN I TORT, *«La Renaixensa», primera empresa editorial catalana*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.

Els cent-cinquanta anys de la Renaixença. Edició commemorativa de la publicació de "La pàtria" de Bonaventura Carles Aribau, selecció de textos a cura d'Antònia Tayadella, Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1983.

Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana, tomo 9, Madrid: Espasa-Calpe, [s.a].

Epistolari de Jacint Verdaguer, Volum I (1865-1877). Transcripció i notes de Josep M. de Casacuberta, Barcelona: Barcino, 1959.

Epistolari de Jacint Verdaguer. Volum III (1880-1882), Transcripció i notes de Josep M. Casacuberta, Barcelona: Barcino, 1977.

Epistolari de Miquel Costa i Llobera amb Ramon Picó i Campamar, I. 1875-1885, Transcripció, comentari i anotacions per Bartomeu Torres Gost, Palma de Mallorca, [s.n.], 1975.

Epistolari de Víctor Balaguer: Aproximació a un catàleg (1842-1868). A cura de Montserrat Comas, Vilanova i la Geltrú: Biblioteca-Museu Balaguer, 1986.

Epistolari de Víctor Balaguer: Aproximació a un catàleg (1869). A cura de Montserrat Comas, Vilanova i la Geltrú: Biblioteca-Museu Balaguer, 1990.

Epistolari de Víctor Balaguer: Aproximació a un catàleg (1870). A cura de Montserrat Comas, Vilanova i la Geltrú: Biblioteca-Museu Balaguer, 1992.

- Epistolari de Víctor Balaguer: Aproximació a un catàleg (1871)*. A cura de Montserrat Comas (format CD).
- Pere FARRÉS, «Una lectura de les tragèdies de Víctor Balaguer», *Els Marges*, 59 (desembre de 1997), p. 5-22.
- Pere FARRÉS, «Víctor Balaguer i la literatura catalana», *L'Avenç*, núm. 262, octubre del 2001, p. 42 i 59-62 (dins Dossier "Víctor Balaguer. Romàntic i liberal")
- Pere FARRÉS ARDERIU, «Estudi introductori», dins Víctor BALAGUER, *Tragèdies*, Tarragona, Arola Editors, 2001, p. 9-28.
- Juan Ignacio FERRERAS, *Catálogo de novelas y novelistas españoles del siglo XIX*, Madrid: Ediciones Càtedra, 1979.
- Josep Mª FIGUERES, *El primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme*, Barcelona. Generalitat de Catalunya. 1985.
- Josep FONTANA, *La Fi de l'Antic Règim i la Industrialització (1787-1868)*, dins Pierre VILAR, dir., *Història de Catalunya*, vol.5, Barcelona: Edicions 62, 1989.
- Josep FONTANA, «L'altra Renaixença: 1860 i la represa d'una cultura nacional catalana», dins *Història de la cultura catalana*, vol. V (Naturalisme, positivisme i catalanisme), Barcelona: Edicions 62, 1994.
- Josep M. FRADERA, *Cultura nacional en un societat dividida*, Barcelona: Curial, 1992.
- Josep Mª FRADERA, «El vigatanisme en la transformació de les tradicions polítiques i culturals de la Catalunya muntanyesa (1865-1900)», dins Maties REMISA, *Els orígens del catalanisme conservador i «La Veu del Montserrat», 1878-1900*, Vic: EUMO, 1985.
- Jordi GALOFRÉ I ILLAMOLA-SIMAL, *El Primer Congrés Catalanista (1880)*, Barcelona: Dalmau Editor, 1979
- Albert GARCIA BALAÑÁ, «El primer Balaguer o la temptativa populista a la Catalunya liberal (1859-1869)», *L'Avenç*, núm. 262 (octubre de 2001), p. 36-41.640

J. A. GOMIS, «Mariano Aguiló y la “Renaixensa” a través de un epistolario», dins *Analecta Sacra Tarraconensia*, XXXVIII (1965).

Gran Enciclopèdia Catalana, vol. 5. (Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1995. Vuitena reimpressió).

Horst HINA, *Castilla y Cataluña en el debate cultural 1714-1939*, Barcelona: Ediciones Peninsula, 1986.

Manuel JORBA, «Actituds davant la llengua en relació amb la Renaixença», dins *Actes del sisè col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, Roma, 28 de setembre-2 octubre 1982*, [s.l.], Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, p. 127-151.

Manuel JORBA, «La cultura popular», a *La Renaixença* (Cicle de conferències fet a la Institució cultural del CIC de Terrassa, curs 1982/83), [s.l.]: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986 (Biblioteca Milà i Fontanals, 4), p. [75]-88.

Manuel JORBA, «I. La Renaixença», dins Martí De RIQUER; Antoni COMAS; Joaquim MOLAS, *Història de la Literatura Catalana*, 7, Barcelona: Ariel, 1986, p. 9-39.

Manuel JORBA, *L'obra crítica i erudita de Manuel Milà i Fontanals*, Barcelona: Curial, 1989.

Manuel JORBA, «L'origen felibre o autòcton de la Renaixença», dins *Actes del vuitè col·loqui internacional de llengua i literatura catalanes, Tolosa de Llenguadoc, 12-17 de setembre de 1988*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, p. [343]-363.

Manuel JORBA, *Manuel Milà i Fontanals en la seva època*, Barcelona: Curial, 1984.

Manuel JORBA, «Sobre els dos Romancerillos de Manuel Milà i Fontanals», dins *Miscel·lània Aramon i Serra. Estudis de llengua i literatura catalanes oferta a R. Aramon i Serra en el seu setantè aniversari*, IV [=Estudis Universitaris Catalans, XXVI], Barcelona: Curial, 1984, 93-111.

- Manuel JORBA I JORBA, «La poesia entre 1859 i 1880», dins Martí DE RIQUER; Antoni COMAS; Joaquim MOLAS, dirs., *Història de la Literatura Catalana*, vol. 7, Barcelona: Ariel, 1986, p. 153-222.
- Jordi LLORENS; Joaquim COLL I AMARGÓS, «L'intel·lectual i la política catalanista en el darrer terç del segle XIX», *Revista de Catalunya*, núm. 91 (desembre de 1994), p. 31-34.
- Manuel LLORIS I VALDÉS, *Constantí Llombart*, València: Institució Alfons El Magnànim, 1982.
- Albert MANENT, «Josep Maria de Casacuberta i l'Editorial Barcino», *Homenatge a Josep M. de Casacuberta*, I, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, p. 9-29.
- Pere MARCET, «Josep Bodria, corresponsal del País Valencià a Lo Gay Saber», *Miscel·lània Sanchis Guarner*, vol. II, a cura d'Antoni Ferrando, Barcelona: Departament de Filologia Catalana (Universitat de València)–Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, p. [299]-335.
- Joan Lluís MARFANY, «L'escriptor català, de l'antic règim a la societat capitalista», dins *La projecció social de l'escriptor en la literatura catalana contemporània*, [s.l.], PUNCTUM&GELCCC, 2007, p. 35-66.
- Joan Lluís MARFANY, «Mitologia nacionalista i mitologia de la Renaixença», *L'Avenç*, núm. 164 (novembre 1992), p. 26-29.
- Joan MAS I VIVES, «L'epistolari entre Marià Aguiló i Bartomeu Muntaner, font per a l'estudi de la Renaixença», *Randa*, núm. 30 (1991), p. [177]-192.
- Joan MAS I VIVES, «Josep Lluís Pons i Gallarza: teoria i pràctica d'un promotor cultural», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 51 (Palma, 1995), p. [241]-261.
- F. MASPONS I ANGLASELL, «Pròleg» a Francesc MASPONS I LABRÓS, *Tradicions del Vallès*, Barcelona, Barcino, 1952 (Biblioteca Folklòrica Barcino, 2), p. 5-9.

- Josep MASSOT I MUNTANER, «La poesia popular i la Renaixença» dins *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença* (18-22 de desembre de 1984), II, [=Estudis Universitaris Catalans, XXVIII] Barcelona: Curial, 1994, p. [243]-264.
- Josep MASSOT I MUNTANER, «Marià Aguiló, col·lector de cançons populars», dins *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, a cura de J. Bruguera i J. Massot i Muntaner, [Barcelona], Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1980, p. 287-384.
- Josep MASSOT I MUNTANER, «Tomàs Forteza i la polèmica dels plurals en “-es”», *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993, p. 28-37.
- Roser MATHEU, *Vida i obra de Francesch Matheu*, Barcelona, Fundació Vives Casajuana, 1971.
- Albert MESTRES, *Maspons i Labrós (1840-1901). El notari d'una tradició moribunda*, *Afers*, núm. 39 (2001), p. [479]-491.
- Ángel MILLÁ, *Libreros y bibliófilos barceloneses del siglo XIX. Apuntes para su pequeña historia*, Barcelona: Gremio de Libreros, 1956.
- Josep MIRACLE, *Guimerà*, Barcelona: Aedos, 1958.
- Josep MIRACLE, *Història anecdòtica de l'ortografia catalana*, Barcelona: Edicions La Paraula viva, 1976.
- Josep MIRACLE, *La restauració dels Jocs Florals*, Barcelona: Aymà, 1960.
- Enrique MIRALLES, *Cartas a Víctor Balaguer*, Barcelona: Puvill, 1995.
- Joaquim MOLAS, «Els corrents literaris», dins Ferran SOLDEVILA, dir., *Un segle de vida catalana*, vol. I, Barcelona, Editorial Alcides, 1961), p. 561-573.
- Joaquim MOLAS, «La novel·la i la narració», dins *Un segle de vida catalana: 1814-1930*, Barcelona: Alcides, 1961, p. 577-580.

- Joaquim MOLAS, *Poesia catalana romàntica*, Barcelona: Edicions 62, 1965.
- Joaquim MOLAS; Manuel JORBA; Antònia TAYADELLA, *La Renaixença. Fonts per al seu estudi. 1815-1877*, Barcelona, Departament Literatura Catalana, Universitat de Barcelona–Departament Filologia Hispànica, Universitat Autònoma de Barcelona, 1984.
- Joaquim MOLAS; Josep MASSOT I MUNTANER, *Diccionari de la literatura catalana* Barcelona: Edicions 62, 1979.
- Rosa MONLLEÓ, « El sector moderat de la Renaixença valenciana. Anàlisi de la seva positura ideològica a propòsit d'un debat suscitat el setembre de 1868», *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*, I, Barcelona, Curial , 1992, p. 155-187.
- Manuel de MONTOLIU, *La Renaixença i Els Jocs Florals. Verdaguer*, Barcelona: Editorial Alpha, 1962.
- Antonio PALAU Y DULCET, *Manual del Librero Hispanoamericano*, tomo segundo, Barcelona: Librería Anticuaria A. Palau, 1947-1977.
- Joan PALOMAS I MONCHOLÍ, *Víctor Balaguer. Renaixença, Revolució i Progrés*, Vilanova i la Geltrú: El Cep i la Nansa edicions, 2004.
- Oriol PI DE CABANYES, *Apunts d'història de la Renaixença*, Sant Boi de Llobregat: Edicions del Mall, 1984.
- Ramon PINYOL; Jacint BASSÓ, «La polèmica dels plurals en *-es* en els Jocs Florals de 1875. Vuit textos satírics anònims i un text inèdit coetani de Verdaguer», *Llengua&Literatura*, núm. 8 (1997), p. [401]-435.
- Jordi PLANES, «El fons personal de Josep Serra i Campdelacreu», *Ausa*, vol. XVII, núm. 136 (1996), p. 61-70.
- Josep Maria POBLET, *Catalunya, 1833-1913. Una panoràmica amb el teatre i els Jocs Florals*, Barcelona: Editorial Pòrtic, 1969.

- Josep M. POBLET, *Frederic Soler. Serafi Pitarra*, Barcelona: Aedos, 1967.
- Llorenç PRATS, *El mite de la tradició popular*, Barcelona: Edicions 62, 1988, p. 73-81.
- Llorenç PRATS; Dolors LLOPART; Joan PRAT, «El folklore literari», dins *La cultura popular a Catalunya. Estudiosos i institucions 1853-1981*, Barcelona: Altafulla, p. 16-28.
- Josep M. PUJOL, «Introducció a una història dels folklores», dins *Col·loquis de Vic III. La cultura* (edició a cura d'Ignasi Roviró i Josep Montserrat), [Barcelona], Universitat de Barcelona, 1999, p. 77-106.
- Josep M. PUJOL, «Pau Bertran i Bros (1853-91), una cruïlla del folklore català», estudi preliminar a Pau BERTRAN I BROS, *El Rondallari català*, Barcelona: Alta Fulla, 1989, p. IX-LXV
- Martí de RIQUER; Antoni COMAS; Joaquim MOLAS, dirs., *Història de la literatura Catalana*, vol 7, Barcelona: Ariel, 1986.
- Josep RODERGAS, *Els pseudònims usats a Catalunya*, Barcelona: Editorial Millà, 1951.
- Teresa ROVIRA, «La literatura infantil i juvenil», dins Martí de RIQUER; Antoni COMAS; Joaquim MOLAS, *Història de la Literatura Catalana*, vol. 11, Barcelona: Ariel, 1988, p. 421-471.
- Joaquim RUBIÓ I BALAGUER, «La Renaixença», dins Ramon D'ABADAL i ALTRES, *Moments crucials de la història de Catalunya*, Barcelona, Vicens-Vives, 1962, p. 287-327.
- [Octavi SALTOR], *Antologia dels Jocs Florals*, síntesi històrica, tria i pròleg d'Octavi Saltor, Barcelona: Editorial Selecta, 1954.
- Mila SEGARRA, *Història de l'ortografia catalana*, Barcelona: Empúries, 1985.
- Maurici SERRAHIMA; Teresa BOADA, *La novel·la històrica en la literatura catalana*, edició a cura de J. L. Badal, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

- Vicent SIMBOR ROIG, «La Renaixença al País Valencià», dins *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*, I, Barcelona, Curial, 1992, p.122-153.
- Margalida TOMÀS, «El programa cultural de La Jove Catalunya», dins *Actes del Col·loqui sobre Josep Yxart i el seu temps*, Tarragona: Diputació de Barcelona, [s.a], p. 261-269.
- Margalida TOMÀS, «La Jove Catalunya», *Homenatge a Josep M. de Casacuberta*, 2, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981, p. 383-407.
- Margalida TOMÀS, «Marià Aguiló i els Jocs Florals de Barcelona, 1859-1875», *Randa*, V (1977), p. 136-162 i *Randa*, VI (1977), p. 118-151.
- Margalida TOMÀS, «Notes sobre la Renaixença i els seus orígens», *Recerques*, núm. 9 (1979), p. 133-153.
- Margalida TOMÀS, «Ramon Picó i Campamar (1848-1916)», *Randa*, núm. 9 (1979), p. [159]-169.
- Joan TORRENT; Rafael TESIS, *Història de la premsa catalana*, vol I, Barcelona, Editorial Bruguera, 1966, p. 92-94 i 95-98.
- Pilar TOUS DE CIRERA, *Agnès Armengol*, Sabadell: Biblioteca Sabadell, 1957.
- Montserrat UBACH I TOULLÀS, «Un poeta de la Renaixença: Francesc Ubach i Vinyeta», *Cuadernos de Arqueología*, 2 [Historia de la Ciudad, XI (1967)], p. 109-124.
- Xavier VALL I SOLAZ, «Valentí Almirall i els Jocs Florals», *El Marges*, 40 (setembre de 1989), p. 63-86.
- Jaume VELLVEHÍ I ALTAMIRA, *Terenci Thos i Codina (Mataró, 1841-1903). Un home de la Renaixença*, Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2003.
- Pep VILA, «La Renaixença a Girona», *Actes del Col·loqui Internacional sobre la Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*, I, Barcelona: Curial, 1992, p. 189-213.

Maria Josepa VILACLARA, «Renaixença i particularisme català durant el sexenni 1868-1873», *Recerques*, núm. 13 (1983), p. [133]-142.

Josep YXART, *Entorn de la literatura catalana de la restauració*, a cura de Jordi Castellanos, Barcelona: Edicions 62 i «la Caixa», 1980, p. 71 (Les millors obres de la literatura catalana, 42).

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Biblioteques
Biblioteca de Comunicació
i Memòria General

